

**L'ÀMBIT TEMÀTIC DE LA SAVIESA EN L'OBRA
DE RAMON LLULL: EXEMPLES EXTRETS DEL *LLIBRE
DE MERAVELLES*, DEL *ROMANÇ D'EVAST E BLAQUERNA* I DEL
LLIBRE DE VIRTUTS E DE PECATS.**

Ana Maria Davis Perkin

**Treball Final de Carrera de Filologia Catalana
Universitat Oberta de Catalunya
15 de maig de 2013**

**Tutor: Xavier Bonillo Hoyos
Consultor: Josep Camps Arbós**

A Salt & Pepper

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	4
2. RAMON LLULL I EL SEU CONTEXT	6
2.1 Dades biogràfiques	6
2.2 Intencionalitat de l'obra de Ramon Llull	7
2.3 La literatura exemplar lul·liana	8
3. FONAMENTS TEÒRICS DEL CONCEPTE DE LA SAVIESA	10
3.1 Introducció	10
3.2 La virtut de la <i>saviesa</i>	12
3.3 La <i>saviesa</i> i les altres virtuts	13
3.4 La <i>saviesa</i> i els vicis	13
3.5 La projecció moral i ètica de la saviesa	14
4. LA SAVIESA EN L'OBRA DE RAMON LLULL	16
4.1 Exemples extrets del <i>Llibre de Meravelles</i>	16
4.1.1 Introducció	16
4.1.2 Contextos on apareixen els exemples	18
4.1.3 Anàlisi dels exemples	18
4.2 Exemples extrets del <i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i>	24
4.2.1 Introducció	24
4.2.2 Contextos on apareixen els exemples	26
4.2.3 Anàlisi dels exemples	27
4.3 Exemples extrets del <i>Llibre de virtuts e de pecats</i>	29
4.3.1 Introducció	29
4.3.2 Contextos on apareixen els exemples	30
4.3.3 Anàlisi del sermó 8 de la "primera distinció"	31
4.4 Estudi comparatiu dels exemples	31
5. CONCLUSIONS	36
6. BIBLIOGRAFIA	39
7. ANNEXOS	42
7.1 Transcripció de comentaris i dels exemples del <i>Llibre de meravelles</i>	42-44
7.2 Transcripció de comentaris i dels exemples del <i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i>	45
7.3 Exemples dedicats a la <i>Saviesa</i> al <i>Llibre de virtuts e de pecats</i>	46
7.4 Transcripció dels Sermó 8 del <i>Llibre de virtuts e de pecats</i>	47-48
7.5 Graella comparativa dels exemples	49-51

1. INTRODUCCIÓ

A l'hora d'apropar-nos a l'obra de Ramon Llull sorprèn no tan sols el fet que hagi estat un escriptor força prolífic, sinó també la quantitat de bibliografia que podem trobar referida a la seva persona i a la seva obra. De fet, fàcilment podem arribar a perdre'ns en un laberint que sembla no tenir sortida. Ara bé, si el que volem és fixar-nos en aspectes puntuals de l'obra de Llull o en la combinació de dos aspectes determinats, com ara la literatura exemplar lul·liana i un àmbit temàtic determinat, veurem que la bibliografia es redueix considerablement.

Hom podria argumentar que s'ha escrit força sobre els exemples medievals. És veritat. Caldria distingir, però, entre la bibliografia que parla dels exemples medievals en general i la bibliografia que parla dels exemples lul·lians en particular, tot analitzant en profunditat i de forma comparativa dits exemples. I és així com –a mesura que afinem la recerca– podem arribar a la conclusió que gairebé no s'han fet estudis comparatius que relacionin els exemples lul·lians amb determinades àrees temàtiques. Per tant, és aquí on ens trobem amb buits que caldria omplir. Conseqüentment, la finalitat d'aquest treball és fer una aportació petita, però necessària, als estudis lul·lians, a través de l'anàlisi de l'àmbit temàtic de la *saviesa* en l'obra del Beat.¹

Per a Llull la *saviesa* és una virtut que no es pot deslligar d'altres virtuts i d'altres vicis. Aquests conceptes són il·lustrats a la seva obra amb la utilització d'exemples i aquests exemples apareixen en llibres determinats. Segons el llistat d'exemples lul·lians catalogats, el concepte de *saviesa* apareix en tres obres diferents. Dues d'aquestes obres són narratives (*Llibre de Meravelles* i el *Romanç d'Evast e Blaqueria*), mentre que l'altra obra és un llibre de sermons que es pot fer servir per a la predicació (*Llibre de virtuts e de pecats*).

No podem, però, oblidar-nos dels fonaments teòrics del concepte de la *saviesa* en l'obra de Ramon Llull, fonamentació teòrica que es fa palesa al *Llibre de virtuts e de pecats*. En aquest llibre, la *saviesa* apareix aïlladament com la vuitena de totes les virtuts, virtut que el Beat després relaciona amb totes les altres virtuts i amb tots els vicis, seguint l'habitual disposició combinativa i acumulativa de l'Art. En funció d'aquesta

---

¹ Nogensmenys, considero també que, per tal d'apropar-se a Ramon Llull per primera vegada, cal acostar-se tant al personatge com a l'Art lul·liana. Per a poder entrar en detalls cal tenir una visió general de tota l'obra de Ramon Llull. En aquest sentit, he de dir que per a mi va ser fonamental començar per llegir els *Estudis sobre Ramon Llull* de Pring-Mill (Barcelona: Curial/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991).

metodologia, Lull desenvolupa tot aquest seguit de relacions entre virtuts i vicis d'una manera absolutament precisa i ordenada. D'altra banda, tampoc no podem oblidar-nos de la projecció moral i ètica del tema de la *saviesa*, car aquesta projecció es troba latent en tota l'obra lul·liana.

Finalment, cal dir que sense apropar-nos una mica a la biografia de Lull i a la intencionalitat d'aquest escriptor a l'hora d'escriure, no arribarem a entendre determinats aspectes de la seva obra, com ara l'àmbit temàtic de la *saviesa*. Per tant, al llarg d'aquest treball també parlarem de la figura de Ramon Lull i de la seva intencionalitat.

2. RAMON LLULL I EL SEU CONTEXT

2.1 Dades biogràfiques

L'escriptor, filòsof, teòleg i missioner mallorquí Ramon Llull (ca. 1232-1316) és una de les figures de la cultura catalana més conegudes i reconegudes internacionalment. Llull provenia d'una família catalana benestant que va arribar a Mallorca amb la conquesta de Jaume I. Mallorca, però, havia estat musulmana durant tres segles abans d'ésser colonitzada. A diversos indrets de l'illa també es podien trobar comunitats jueves importants. Aquesta diversitat religiosa i cultural va tenir una influència important en Llull i en la seva producció literària.

Abans de fer un canvi radical en la seva vida, Llull va gaudir d'una bona posició social, es va casar i va tenir fills. Nogensmenys, cap als trenta anys una visió el va transformar i, sense deixar d'ésser un laic, es va convertir i va intentar dur una vida exemplar al servei de Déu.

Josep Maria Ruiz i Albert Soler han contribuït a aclarir quin era exactament el context en el qual es va desenvolupar la trajectòria de Llull.² D'una banda, el fet que un laic, com ara Llull, deixés la seva vida mundana i la seva família per tal de dedicar-se a l'escriptura amb un fons clarament religiós respon a inquietuds prou corrents entre els cristians laics dels segles XII i XIII, cristians que no se sentien satisfets tan sols amb l'espiritualitat que rebien dels monjos. És a dir, volien anar més enllà i imitar Jesús i els seus apòstols. D'altra banda, la cultura normalment reservada als clergues va començar a difondre's entre altres capes de la societat i és així com els laics van poder accedir-hi. De fet, Llull va escriure una bona part de les seves 265 obres tot adreçant-se a burgesos i aristòcrates i, justament per aquesta raó ho va fer, en bona part, tot fent servir la llengua catalana. Finalment, hem de tenir en compte que al segle XIII la conversió de musulmans i jueus va esdevenir una meta important pels ordes mendicants. És justament a causa de la influència franciscana que Llull va voler, fins i tot, donar la seva vida per tal de convertir infidels, i el seu desig de fundar escoles on els missioners haurien d'aprendre llengües respon a idees provinents dels dominicans.

Els exemples dedicats al concepte de la *saviesa* en l'obra lul·liana així com les obres en les quals aquests exemples es troben inserits tenen un rerefons moral i religiós alhora

---

² Ruiz Simon, Josep M. i Albert Soler. "Ramon Llull in his Historical Context", *Catalan Historical Review* 1 (2008), pp. 47-61. Versió digital de la revista (11/01/13: <http://revistes.iec.cat/index.php/CHR/article/viewFile/40578/40477>)

que un desig de persuadir o convertir els lectors, la qual cosa està en consonància amb el que esmenten Josep Maria Ruiz i Albert Soler.

2.2 Intencionalitat de l'obra de Ramon Llull

Rubén Luzón diu que Llull va posar “toda su capacidad de acción al servicio de lo que él llamaba la ‘primera intención’, consistente en conocer, amar y alabar a Dios, mediante la aplicación adecuada de la ‘segunda intención’, relativa a los menesteres propios de este mundo”.³ Aquesta primera intenció lul·liana és fa palesa als exemples dedicats a la *saviesa*, car una bona majoria d'ells ens recorden que el més important és estimar i conèixer Déu. Cal estimar Déu per sobre de totes les coses per tal d'esdevenir un savi, perquè tan sols estimant i coneixent Déu es pot arribar a la creació d'una societat pacífica i harmònica. L'home que estima Déu també canalitzarà la seva conducta cap a un camí de salvació.

Pel que fa a la segona intenció lul·liana –i com esmenten Josep Ruiz i Albert Soler– Llull va dedicar-se al projecte de la seva vida, projecte que tenia tres objectius primordials: la conversió dels infidels; l'escriptura d'un llibre que hauria d'esdevenir el millor del món; i, finalment, el foment de la fundació de monestirs on els missioners haurien d'aprendre llengües dels no cristians per tal de facilitar els processos de conversió.⁴ Per a fer tot això, Llull va formar-se intel·lectualment tot llegint i estudiant el llatí i l'àrab, i familiaritzant-se amb llibres bàsics de la cultura musulmana i potser també de la jueva. També va esdevenir un viatger infatigable, la qual cosa va contribuir a ampliar els seus coneixements.

Del triple propòsit ens interessa investigar el significat que tenia per a Llull el fet d'escriure el “millor llibre del món”. Podem preguntar-nos si Llull va arribar a escriure aquest llibre. També podem preguntar-nos si cada un dels llibres que Llull va escriure no va ser potser una part d'aquest “millor llibre del món”. La resposta, al meu parer, la té Luzón quan diu que el Beat “en realidad no hizo más que escribir, de manera progresiva, un único libro, al servicio de una única intención.”⁵ Per tant, tot i que l'obra lul·liana presenta llibres i registres ben diversos, tots giren al voltant de

---

³ Luzón Díaz, Rubén. “Una aproximación a la noción de ‘exemplum’ en la obra luliana, seguida de un breve comentario en los “exempla” del capítulo 62 del *Llibre de meravelles*”, pp. 1-24. Universitat de València. (11/01/13: <http://e-spacio.uned.es:8080/fedora/get/bibliuned:Llcv-F159909E-9D34-05F5-4E52-96FA3D49C1D9/Aproxima.pdf>)

⁴ Ruiz Simon, Josep M. i Albert Soler. *Op.cit.*, 47-61.

⁵ Luzón Díaz. *Op.cit.*, 1-24.

l'acompliment de la primera intenció, mitjançant la creació de mecanismes diversos que assegurin aquest compliment. Podem considerar que els llibres on podem trobar exemples dedicats al concepte de la *saviesa* són, diguem-ne, una part del gran llibre que Llull va escriure al llarg de la seva vida.

2.3 La literatura exemplar lul·liana

Luzón comenta que a l'*Arbre de ciència*, escrit entre 1295 i 1296, apareixen setze arbres: l'*elemental*, el *vegetal*, el *sensual*, l'*imaginal*, l'*humana*, el *moral* (relacionat amb les virtuts i els vicis), l'*imperial*, l'*apostolical*, el *celestial*, l'*angelical*, l'*eviternal*, el *maternal*, el *cristianal*, el *divinal*, l'*exemplifical* i el *cuestional*.⁶ Per tant, l'*arbre exemplifical* representa una part de l'*Arbre de ciència* i ofereix una sèrie de narracions curtes que han de servir de suport dels continguts dels catorze arbres anteriors.

Per tal d'entendre l'univers ordenat i jeràrquic creat per Déu, on cada cosa té un origen diví, els exemples s'utilitzen per a il·lustrar analògicament el que potser no podria arribar a entendre's de manera teòrica. Luzón esmenta que “el hombre puede acceder intelectualmente a la comprensión de la verdadera ciencia sobrenatural siguiendo un proceso inductivo o de ascenso del entendimiento, es decir, partiendo de los indicios que le proporcionan las cosas de este mundo, dado que en ellas es posible apreciar las “semejanzas” (semblances) de las dignidades divinas; asimismo, puede seguir el proceso inverso de deducción, que le permitirá reconocer los elementos de la creación como operación y manifestación de las dignidades divinas”.⁷

Segons el que es pot deduir del paràgraf anterior, els exemples lul·lians no són tan sols pura analogia literària, sinó que es fan servir d'una manera pràctica per a poder entendre l'univers creat, que és la manera més immediata de conèixer i estimar Déu. Els exemples tenen, com diu Luzón, “un papel doble: pedagógico y memorativo”.⁸ Els *exempla* il·luminen els processos que condueixen a entendre les veritats i, alhora, ajuden a millorar els comportaments dels éssers humans. I fan tot això d'una manera força persuasiva, tot *meravellant* o sorprenent els lectors i produint certes emocions que contribueixen a la presa de les decisions més adequades.

Recordem que des de la Grècia clàssica l'exemple ha estat sempre un interès constant per a la retòrica. Durant l'edat mitjana l'exemple es feia servir per a explicar i

---

⁶ Ibid., 1-24.

⁷ Ibid., 1-24

⁸ Ibid., 1-24.

persuadir, i per a il·lustrar de maneres versemblants el que es volia dir. Llull continua amb aquesta tradició, però a la *Retòrica Nova* els *exempla* es consideren també una manera d'embellir els discursos.⁹ Com diu Bonillo, “Els exemples són el quart dels set mitjans per a fer-ho (al costat de les belles paraules, els principis bells, les comparacions belles, els bells ornaments, els dictats bells i els proverbis bells)”.¹⁰ Els exemples bells, per a Llull, “sorgeixen d’una doble matèria, segons que es refereixin a coses naturals o a coses morals”.¹¹ Els primers, segons Luzón, “il·lustren el mundo moral a partir de la puesta en relación de cualidades de la naturaleza, y pueden referirse a entidades espirituales o corporales, mientras que los segundos se disponen en torno a las virtudes y los vicios, y en ese caso sus temas pueden ser concordantes (cuando se refieren al mundo de las virtudes) o de contrariedad (cuando se refieren al mismo tiempo a vicios y virtudes que establecen entre sí relaciones de oposición)”.¹² Conseqüentment, els exemples que giren al voltant de l'àmbit temàtic de la *saviesa* es trobarien dins del tipus de *exempla moralia*.

En la mateixa línia, resulta ben interessant l'opinió de Jordi Gayà dels exemples lul·lians. Segons Gayà, l'exemple lul·lià ha d'entendre's “com a mitjà de coneixement en un sentit estrictament artístic”.¹³ Gayà opina que Llull arriba amb els seus exemples a “l'estadi més genuïnament artístic del seu sistema”. La seva manera de fer servir exemples és també observable en el món àrab i, per tant, podria suposar-se que Llull també hauria rebut una influència sufí. Llull, com alguns autors sufís, feia servir exemples com un recurs no tan sols per a facilitar el procés d'ensenyament i aprenentatge, sinó també per a “fer possible un coneixement místic determinat”. És a dir, Llull utilitzava els exemples “per a pujar més enllà d'un coneixement demostratiu al coneixement intuïtiu de les coses espirituals”.¹⁴

---

⁹ Llull, Ramon. *Retòrica nova*. Edició a cura de Josep Batalla, Lluís Cabré i Marcel Ortín, pp. 111-163 (Santa Coloma de Queralt: Brepols, Turnhout/Obrador Edèndum, 2006).

¹⁰ Bonillo Hoyos, Xavier. *Literatura al “Llibre de meravelles*, p.99 (Barcelona: Editorial UOC, 2008).

¹¹ Llull. *Retòrica nova*. *Op.cit.*, 123.

¹² Luzón Díaz. *Op.cit.*, 1-24.

¹³ Gayà, Jordi. “Els exemples lul·lians: noves referències a la influència àrab”. *Studia luliana*, número 23 (1979), pp.206-211. (10/01/13: <http://orbita.bib.ub.edu/llull/docs/sl-v23-p206.pdf>)

¹⁴ *Ibid.*, 206-211.

3. FONAMENTS TEÒRICS DEL CONCEPTE DE LA SAVIESA

3.1 Introducció

La interpretació dels fonaments teòrics i doctrinals del *Llibre de virtuts e de pecats* fa palès que el tema de la *saviesa* és molt més complex del que en principi podríem arribar a suposar. Aquest llibre conté trenta-sis capítols dividits en cinc parts o distincions. A la primera distinció trobem vuit sermons que es corresponen amb les vuit virtuts, i no pas les set tradicionals. A la segona distinció, apareixen sermons dedicats als vuit vicis. A la tercera distinció es barregen les vuit virtuts entre sí, la qual cosa dóna lloc a vint-i-vuit sermons. A la quarta distinció se segueix el mateix procediment amb els vicis i, per tant, una vegada més ens trobem amb vint-i-vuit sermons. Finalment, a la cinquena part es fa una comparació entre les virtuts i els vicis, la qual cosa dóna el resultat de seixanta-quatre sermons. Pel que fa al tema de la *saviesa*, podem dir que es desenvolupa de la manera següent al *Llibre de virtuts e de pecats*: en primer lloc, apareix com la vuitena de les virtuts i dins de l'apartat de la "primera distinció"; en segon lloc, apareix en sermons diversos on es relaciona amb les altres virtuts, dins l'apartat de la "tercera distinció"; i, finalment, tot relacionant-la amb els vicis, apareix en vuit sermons de la "cinquena distinció".

La primera qüestió que podríem preguntar-nos és perquè Llull parla de vuit virtuts i no pas de set, i de vuit vicis i no pas de set. De fet, la vuitena de les virtuts que esmenta és justament la *saviesa* i el vuitè vici la *mentida*. Segons Domínguez, Llull "no dóna cap raó del canvi de set a vuit", tot i que és ben conscient que, pel fet d'afegir una altra virtut i un altre vici, "romp una tradició cristiana llarga i constant".¹⁵ Nogensmenys, Trias Mercant diu que a l'edat mitjana la tradició recollia el nombre de set pecats capitals i de set virtuts primàries, llistat al que caldria afegir una sèrie de vicis i de virtuts que se'n deriven.¹⁶ Per tant, crec que hem de parlar d'un augment simplement en el nombre de les virtuts. Aquest canvi en el nombre de les virtuts, però, no és l'única innovació de Llull. L'altra innovació consisteix en l'enumeració de les virtuts cardinals (justícia, prudència, fortalesa i templança) abans de les tres de teologals, i en anomenar

---

¹⁵ Llull, Ramon. *Llibre de virtuts e de pecats*, ed. Fernando Domínguez. Nova Edició de les Obres de Ramon Llull, introducció, p. xxi (Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 1990).

¹⁶ Trias Mercant, Sebastián. "La ética luliana en el Félix de las maravillas". *Studia Lulliana*, número 13 (1969), pp. 113-132; número 14 (1970), pp. 133-152. (10/01/13: http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_Lulliana_Vol013_f2_3_p113.dir/Studia_Lulliana_Vol013_f2_3_p113.pdf)

la justícia abans de la prudència, la qual cosa indica, segons Domínguez, “les preferències lul·lianes pel que fa a una catalogació de les virtuts”.¹⁷

També considero que cal fer referència a la concepció lul·liana de la relació entre l’enteniment i la voluntat en els actes humans lliures. Segons Lull, la fe no persegueix la veritat perquè, com diu Domínguez, “la fe com a tal no és garantia de veritat” i, per tant, “la fe no pot ser la virtut pròpia de l’enteniment”.¹⁸ La fe és simplement un instrument per a poder entendre éssers superiors, com ara Déu o els àngels. L’objecte de l’enteniment és la veritat. Doncs bé, dins de l’esquema lul·lià, la *saviesa* és una virtut de l’enteniment.

Segons Domínguez, “del tractament de cada virtut i de cada vici en particular més les tres possibles formes de combinació en resulten matemàticament setze sermons de cada virtut i setze de cada vici, sense que es repeteixi la combinació d’una mateixa virtut amb el mateix vici”.¹⁹ I tota aquesta ciència combinatòria tenia com a objectiu facilitar l’art de predicar.

Caldria fer, però, algun comentari relacionat amb aquest número setze. La numerologia –com comenta Pring-Mill– tenia una gran importància a l’època medieval per raons diverses: el número es trobava íntimament lligat al cosmos; hi havia una relació estreta entre les ciències matemàtiques i l’astrologia; i, finalment, els números representaven l’essència constitutiva de les coses.²⁰ Doncs bé, segons Pring-Mill, el número setze apareix de maneres diferents en l’obra de Lull. Per exemple, tot i que el nombre de les dignitats divines no és constant en totes les obres, a la figura A de l’etapa quaternària (aproximadament entre el 1283 i el 1289) hi ha sempre setze dignitats. A més a més, Lull va escriure quatre obres sobre una base quaternària de setze principis que no eren pas les dignitats. Per tant, podem dir que el número setze va aparèixer en una bona part de l’obra lul·liana i el *Llibre de virtuts e de pecats*, per tant, no és cap excepció.

---

¹⁷ Lull. *Llibre de virtuts e de pecats*. *Op.cit.*, xxii.

¹⁸ Lull. *Llibre de virtuts e de pecats*. *Op.cit.*, xxiv.

¹⁹ *Ibid.*, xxiv.

²⁰ Pring-Mill, Robert. “Ramon Lull y el número primitivo de las dignidades en el ‘Arte general’ ”. *Studia Lulliana*, número 1 (1957), pp. 309-334; número 2 (1958), pp. 129-156. (10/01/13: http://ibdigital.uib.cat/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol001_f3_p309.dir/Studia_Lulliana_Vol001_f3_p309.pdf http://ibdigital.uib.cat/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol002_f2_p129.dir/Studia_Lulliana_Vol002_f2_p129.pdf)

3.2 La virtut de la *saviesa*

Ja hem comentat que dins de la “primera distinció” del *Llibre de virtuts e de pecats*, Llull ens ofereix una sèrie de sermons dedicats a les virtuts tractades independentment. Aquestes virtuts són les següents: la justícia, la prudència, la força de coratge, la templança, la fe, l’esperança, la caritat i la *saviesa*.

De bon començament, podríem preguntar-nos d’on surt el concepte de “virtut” dins del pensament lul·lià i si les virtuts són una característica humana o divina, o divina i humana alhora. També cal preguntar-se si el mot “virtut” és sinònim de “dignitat”.

Hi ha una polèmica, que al meu parer Eijo Garay resol d’una manera adequada, sobre el possible origen sufi del que s’anomenen les *dignitates* lul·lianes.²¹ Sabem que el mot “dignitat” el fa servir Llull de la manera següent: una “dignitat” és una virtut, perfecció o atribut de Déu del que poden participar els éssers humans pel fet d’ésser semblants al seu creador. Llull, però, fa servir el mot “dignitat” quan es refereix a les virtuts, perfeccions o atributs com si fossin principis primitius evidents que caracteritzen la figura de Déu i que permeten l’existència de tot allò que és viu i que s’allunya del no ésser. Per a Eijo Garay, l’origen de les *dignitates* de Llull ha de trobar-se dins de la tradició escolàstica i aristotèlica i fins i tot en el Estagirita anterior a Aristòtil, però no pas en la tradició musulmana.²² De fet, el mot *dignitas* prové del mot grec “axioma”, que vol dir “principi indemostrable”. Per tant, les *dignitates* lul·lianes no tradueixen el mot *hadras* (presències o manifestacions divines) que, segons la tradició musulmana, es resumeixen en les perfeccions o noms de Déu. Doncs bé, aquestes *dignitates*, sempre que no tinguin el significat de principis primitius evidents que caracteritzen la figura de Déu, reben altres noms com ara virtuts, perfeccions, atributs, qualitats, etc. Per tant, la *saviesa* és una *dignitat* divina, però també és una virtut humana quan reflecteix allò que de diví tenen els éssers humans.

Finalment, considero que cal veure quines definicions ens dona el mateix Llull del mot *saviesa* o *saviea*. Segons el *Diccionari de definicions lul·lianes*, les diverses accepcions del concepte són les següents: 1) “saviea és propietat per raó de la qual savi enten”. /Exp/ III.11 - Taula Gen:Princ 5; 2) “Saviessa es propietat per rahó de que savi enten, so es a dir que enteniment es potencia o rahó per la qual tot quant es intelligible, es

---

²¹ Eijo Garay, Leopoldo. “Las dignidades lulianas”. *Studia Lulliana*, número 18 (1974), pp.25-46. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.cat/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol018_f1_3_p025.dir/Studia_Lulliana_Vol018_f1_3_p025.pdf)

²² Ibid., 25-46.

intelligible. E la sua figura es instinch natural, per lo qual les substancies ab les quals enteniment no es ajustat obren naturalment, axí con foc qui a instinch natural a escalfar la aygua per l'aer, e l'arbre a fer fulles e rams, flors e fruyts, aytals qual es son genus". III.56-LogNov:Cent formes 6; 3) "Sapientia est habitus cum quo intellectus supra suam naturam objectat altissima". IV.19-ArsMyst:ROL V, 459; 4) "Sapientia est habitus a Deo datus qui exaltat intellectum, dando ei scientiam infusam, ut ascendat super pruedentiam dispositam per inferiora, et ut existat ita altus et ita bene dispositus ad intelligendum vera per ipsum habitum, sicut voluntas per caritatem. IV.35-Lament: ROL VII, 101; 5) "Sapientia est donum quod Spiritus sanctus dat homini, ut sapienter sciat intelligere et uti bonis gratiae per Spiritum sanctum datis, quae sunt divitiae et honores". /Exp/ IV.65.bis- SeptDon: ROL XV,438; 6) "Sapientia es habit que Deus dona, ab lo qual hom sa fa savi e entén". IV.67-ArsBrPre: ROL XVIII,78/79.²³ En resum, la *saviesa* és una virtut de l'enteniment i un hàbit que l'ésser humà rep de Déu i que li permet de comprendre tot allò que és intel·ligible.

3.3 La *saviesa* i les altres virtuts

A la tercera distinció del *Llibre de virtuts e de pecats* la *saviesa* apareix combinada amb les altres set virtuts de la manera següent: sermó 7 (*justicia i saviea*); sermó 13 (*prudencia i saviea*); sermó 18 (*fortitudo i saviea*); sermó 22 (*temprança i saviea*); sermó 25 (*fe i saviea*); sermó 27 (*esperança i saviea*); i sermó 28 (*caritat i saviea*). Per tant, tenim un total de set sermons on Llull, tot fent una combinació de semblants, compara les virtuts.

3.4 La *saviesa* i els vicis

Potser si Llull hagués nascut al segle XXI hauria estat un geni de la informàtica, car amb el propòsit de crear un llibre de sermons fa servir de la seva capacitat combinatòria a la perfecció. A les vuit virtuts que apareixen a la primera distinció del *Llibre de virtuts e de pecats*, hem d'oposar els vuit vicis de la segona distinció (l'*avaricia*, la *glotonia*, la *luxuria*, l'*ergull*, la *perea*, l'*enveja*, l'*ira* i la *mentida*).

---

²³ Bonner,Anthony i Ripoll Perelló, Maria Isabel. *Diccionari de definicions lul·lianes/Dictionary of Lullian Definitions*, pp. 267-268. Col·lecció Blaquerna 2 (Barcelona/Palma deMallorca: Universitat de Barcelona/Universitat de les Illes Balears, 2002).

Mentre que a la quarta distinció Llull combina en una sèrie de vint-i-vuit sermons tots els vicis, a la cinquena distinció el Beat combina les virtuts amb els vicis, tot fent una comparació de contraris. Dins l'apartat de la *saviea*, Llull fa les combinacions següents: *saviea i avaricia* (sermó 57); *saviea i glotonia* (sermó 58); *saviea i luxuria* (sermó 59); *saviea i ergull* (sermó 60); *saviea i accidia* (sermó 61); *saviea i enveja* (sermó 62); *saviea i ira* (sermó 63); *saviea i mentida* (sermó 64).

3.5 La projecció moral i ètica de la *saviesa*

Del tot el que hem vist fins ara es pot deduir que, com diu Trías Mercant, la “moral luliana es una ética de virtudes [...] sistematizada de forma polar”.²⁴ Considero que aquesta definició és important perquè recull una sèrie de conceptes. D’una banda, Trías Mercant parla d’un sistema, tot entenent per sistema “una totalidad ordenada de conocimientos en orden a una idea central y aglutinadora”. D’altra banda, és un sistema polar perquè a cada virtut es correspon un vici.

Nogensmenys, Llull també fa servir la concepció agustiniana, segons la qual la virtut és un “ordo amoris” que, fins i tot, pot venir activada directament per Déu sense la intervenció humana. Per a Llull, l’amor és la força que regula i ordena la conducta. Estimar correctament permetria l’ordenació del món per tal de complir amb la finalitat per la qual l’èsser humà ha estat creat. Doncs bé, aquest amor, que és a la base del sistema de les virtuts, “reines” a les quals ha de sotmetre’s l’èsser humà, representa un dels pols del sistema. El pol oposat és el mal, representat pels vicis o pecats. Per tant, podem dir que l’ètica lul·liana es fonamenta en la metafísica, car l’èsser humà rep de Déu aquestes virtuts. De fet, com diu Trías Mercant, a *l’Art de Contemplació* Llull afirma que les set virtuts són el reflex de les dignitats divines.²⁵ Déu ha de ser el valor ètic al qual ha de dirigir-se l’èsser humà i és –diguem-ne– el principi i la finalitat de les criatures humanes.

Hem d’entendre també que Llull desenvolupa una concepció dualista de l’home i una teoria de la voluntat lliure. La canalització ètica, però, implica tenir sempre present les virtuts, entendre la brevetat de la vida i entendre també que un mal comportament ha de rebre necessàriament una eterna punició infernal. Així, les virtuts, que tan sols poden desenvolupar-se en societat, podran vèncer els vicis i d’aquesta manera l’èsser humà

---

²⁴ Trías Mercant. *Op.cit.*, 133-152.

²⁵ Trías Mercant. *Op.cit.*, 133-152.

podrà apropar-se a Déu. La conducta humana adequada és fonamental, si es vol aspirar a una societat cristiana que visqui harmònicament i pacífica sota la unitat de la fe. El fet de conèixer quines són les virtuts, i de saber com actuar correctament en societat, permetran la creació d'una societat sàvia on es podrà aconseguir ordenar harmònicament els costums socials. L'elecció de la conducta adequada, però, ha d'ésser la conseqüència d'un convenciment interior.

La virtut de la *saviesa* –al meu parer– sintetitza el pensament lul·lià. Ser una persona sàvia significa ser un coneixedor de totes les virtuts. Significa també saber que les virtuts provenen de Déu. Finalment, significa saber actuar correctament en societat perquè s'ha triat un camí la finalitat del qual és l'ordre social i l'apropament a Déu. Ser un savi és el contrari de ser un foll.

Totes les virtuts en general i la virtut de la *saviesa* en particular tenen una projecció ètica i moral, tant personal com social. Actuar amb *saviesa* és actuar d'acord amb els preceptes de Déu per tal de crear una societat ordenada, harmònica i pacífica.

4. LA SAVIESA EN L'OBRA DE RAMON LLULL

4.1 Exemples extrets del *Llibre de Meravelles*

4.1.1 Introducció

El *Llibre de meravelles* és la segona i darrera novel·la que va escriure Llull. Segons la seva autobiografia, la *Vida coetània*, sembla que el Beat va començar a escriure aquesta obra a París entre el 1288 i el 1289, i la va enllestir abans d'arribar a Montpeller l'any 1290.

La novel·la es divideix en deu llibres que giren al voltant dels temes següents: Déu, els àngels, el cel, els elements, les plantes, els metalls, les bèsties, l'home, el paradís i l'infern. El principal protagonista és un home jove, Fèlix, que –gràcies a les seves inquietuds intel·lectuals– va omplint el seu procés d'aprenentatge a través d'experiències diverses i del contacte amb mestres diferents. Fèlix dubta i es meravella o –diguem-ne– se sorprèn d'una sèrie de reaccions humanes i de situacions que experimenta, i això afavoreix el seu procés d'aprenentatge. Segons Bonillo “Al *DCVB* es defineix el terme ‘meravella’ com aquella ‘cosa que causa gran admiració’”, però també el concepte sembla presentar altres connotacions car “l'ètim llatí del mot ‘meravella’, *mirabilia*, implicava primerament una percepció visual d'un fet i dues possibles reaccions immediates: una de sorpresa i una altra d'admiració”.²⁶ Tot això, és clar, donava lloc a una pregunta o a un seguit de preguntes que havien de trobar una resposta i d'aquesta manera l'aprenent passava d'una situació d'ignorància a una altra de *saviesa* o –diguem-ne– d'un estat d'inconsciència a un estat de consciència. Ara bé, segons Bonillo, “la meravella lul·liana no té un rerefons moral molt definit: pot ser tant una meravella originada per les forces del bé (per la divinitat) com tenir un origen malèfic i demoníac. Des d'un cantó o des de l'altre, aquesta meravella literària lul·liana sempre implica una lluita entre el bé i el mal i una prova per al protagonista de la narració.”²⁷ Per a Llull, la principal meravella és que els humans no actuen segons la primera intenció i que no aconsegueixen la finalitat per la qual van ser creats. El que és sempre important és que, a través del fet de meravellar-se, s'aconsegueix reconèixer la ignorància i és així com s'inicia el procés d'aprenentatge. Nogensmenys, hi ha meravelles menys transcendents i de signe positiu, com ara la ignorància d'un tema puntual, una explicació que no s'entén o la sorpresa produïda per una explicació. Però

---

²⁶ Bonillo Hoyos. *Literatura al “Llibre de meravelles”*. *Op.cit.*, 22.

²⁷ *Ibid.*, 25-26.

aquests temes menys transcendents es troben subordinats als transcendents. Com diu Bonillo, “La meravella lul·liana [...] és el procés de reconeixement, d’assumpció i d’acompliment de la finalitat de l’home com a part privilegiada de la creació divina”.²⁸ Pel que fa al narrador del *Llibre de meravelles*, Bonillo diu que “té tres funcions principals: fer avançar l’acció de la novel·la, descriure els personatges [...] i justificar o resumir alguns dels continguts doctrinals de la novel·la”.²⁹ Es tracta d’un narrador extradiegètic car no forma part de la història, però dóna realisme i versemblança a la novel·la.

Tornant al tema del procés d’aprenentatge, hem esmentat anteriorment que de bon començament es parteix d’un dubte o d’una situació en la qual una persona es meravella. Per tant, es planteja un problema i cal trobar-hi una solució adequada. Això, com diu Bonillo, es fa de quatre maneres diferents: “1) donant un exemple i després la doctrina que l’il·lustra; 2) exposant la doctrina i després un exemple que l’il·lustra; 3) oferint únicament la doctrina; 4) oferint únicament un exemple.”³⁰ Per tant, es parteix d’una idea general (doctrina) que es confirma amb un exemple o d’un exemple que condueix a la doctrina. Tot el procés d’aprenentatge consta, segons Bonillo, de les etapes següents: “a) *qüestió*, b) *exemple*, c) *doctrina*, d) *exemple*, e) *comprensió*”.³¹ I hem de tenir en compte aquestes explicacions a l’hora d’analitzar tant els contextos on apareixen els exemples de la *saviesa* com els exemples mateixos.

Ens podem demanar, però, a quina doctrina ens referim quan parlem de Llull. Podem preguntar-nos si Llull elabora una nova doctrina del més enllà o idees relacionades amb la *saviesa* que no formen part de la doctrina cristiana tradicional. La resposta és no. Llull mira d’adaptar-se constantment a la tradició. La diferència és que l’Art lul·liana és, com diu Bonillo, “una reformulació metodològica de la teologia” que permet la creació de noves formes literàries.³²

Pel que fa als exemples i la seva finalitat, recordem que els *exempla* medievals estaven basats en la tradició oral i escrita d’origen divers i en l’experiència dels autors, i la seva finalitat era, com diu Bonillo, “la proposició d’un model que ha de restituir la vida

---

²⁸ Ibid., 37.

²⁹ Bonillo Hoyos, X. *Edició crítica i estudi dels llibres I, II, IX i X del Llibre de Meravelles de Ramon Llull*, p.482 (Tesi doctoral, Barcelona:Universitat de Barcelona, 2006).

³⁰ Ibid, 496.

³¹ Ibid, 497.

³² Bonillo Hoyos, X. “L’estructura dels llibres del Paradís i de l’Infern al Fèlix de Ramon Llull. Ramon Llull al s. XXI”. Palma, 1, 2 i 3 d’abril de 2004, ed. Maria Isabel Ripoll Perelló, *Col·lecció Blaquerna* 5, pp. 217-231 (Palma/Barcelona: Universitat de les Illes Balears/Universitat de Barcelona, 2005).

moral i religiosa.”³³ Els exemples també eren, per a Llull, una mena de mirall de la societat en la qual va viure alhora que eines que permetien d’entendre i propagar la seva cosmovisió.

4.1.2 Contextos on apareixen els exemples

Al *Llibre de meravelles*, els exemples referits a l’àmbit temàtic de la *saviesa* apareixen tots al llibre vuitè, llibre que, segons Antoni Bonner, “constitueix un immens tractat sobre l’home.” Com diu Bonner, “puix que l’home és el cim de la creació, és comprensible que aquest llibre ocupàs gairebé el seixanta per cent de la novel·la sencera.”³⁴

Ara, però, cal veure on apareixen els exemples dedicats a la *saviesa* dins del llibre vuitè del *Llibre de meravelles*:³⁵

- 1) Al capítol 67 (De saviea e de follia) apareix el tema de *La saviesa de Déu* i trobem els exemples següents: *El rei que caçava un senglar* i *El burgès irreverent*.
- 2) Al capítol 67 (De saviea e de follia) està la trobada entre *Saviesa e Follia* i apareixen els exemples següents referits a *La major saviesa del món*: *L’home avar*, *El suïcida* i *Els dos folls de la cort*.
- 3) Al capítol 98 (De granesa e de poquesa) es tracta el tema de *Més follia que saviesa al món* i apareixen dos exemples: *Bondat i Grandesa* i *El testament dels dos fills*.
- 4) Al capítol 100 (*De predestinació e franc arbitre*) es tracta el tema de la *Saviesa i justícia de Déu* i trobem l’exemple de *El mestre i l’escolà*.

4.1.3 Anàlisi dels exemples

Com explica Bonner, al capítol LXVII (*De saviea e de follia*), en comptes de *prudència* Llull fa servir el mot *saviesa*, però per a Llull “prudència i saviesa són quasi una mateixa cosa”. Pel que fa a la *follia*, “és el contrari de *saviesa* quan s’empra en el sentit moral”.³⁶

---

³³ Ibid, 217-231.

³⁴ Llull. *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*. Op.cit., Vol. II, 163.

³⁵ Tot i que he consultat diverses edicions d’aquest llibre, com ara la versió a cura de Salvador Galmès, per tal de contextualitzar els exemples referits als tema de la *saviesa*, transcriure’ls i analitzar-los farem servir les *Obres selectes de Ramon Llull* de Bonner.

³⁶ Llull. *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*. Op.cit., Vol. II, 222.

El capítol LXVII comença amb una explicació per part de l'ermità de la *saviesa* de Déu. Aquesta explicació podria considerar-se com la doctrina. Vegem-ho: la *saviesa* i l'amor es troben en el Pare i també en el Fill; també es troben en tots aquells que no tan sols entenen Déu sinó que també l'estimen, perquè si algú és capaç d'entendre Déu, però no és capaç d'estimar-lo, pot trobar la *follia* en comptes de la *saviesa*. Justament perquè a la *saviesa* de Déu “se cové gran granea de bonea, de infinitat, eternitat, poder, volentat”, la *saviesa* humana és “gran en bonea, quantitat, duració, poder, volentat”. Fixem-nos, com diu Bonner, que “en passar de Déu a home, ‘infinitat’ torna en ‘quantitat’, i ‘eternitat’ en ‘duració’ ”.³⁷

A continuació, l'ermità narra l'exemple del *El rei que caçava un senglar*.³⁸ Es tracta d'un rei que està caçant un senglar i que cau del seu cavall i es trenca una cama. Un ermità l'ajuda i el guareix. L'ermità reflexiona sobre el poder i la grandesa d'aquest rei i desitja que sigui *savi*, car sense *saviesa* el rei esdevindria un foll i no sabia com fer servir el seu poder d'una manera adequada.

Recordem que dins l'esquema lul·lià la *saviesa* humana és una virtut de l'enteniment, tot i que també cal relacionar-la amb la voluntat i la memòria. Quan aquestes tres potències que constitueixen l'ànima humana (part intel·lectual i espiritual de l'home) s'activen, els humans són capaços d'arribar a entendre. Nogensmenys, la introducció a aquest exemple i l'exemple mateix ens deixen ben clar que cal estimar, a banda d'entendre, per tal d'arribar a ésser un savi i no pas un foll. Llull també sembla voler establir un paral·lelisme entre el Déu del cel i el rei de la terra. Ambdós són poderosos, però cal que el rei sigui també un savi, com ho és Déu, perquè sense aquesta virtut podria esdevenir simplement un foll que faria patir el seu poble. Per tant, una vegada més trobem la idea que l'ésser humà ha estat creat a imatge i semblança de Déu, però cal que faci servir el seu enteniment i la seva estimació de manera conjunta per tal d'arribar a tenir un comportament savi i adequat.

Tot enllaçant un exemple amb un altre, ens trobem a continuació amb la història de *El burgès irreverent*.³⁹ En aquest exemple un home pobre i savi observa com un burgès ric passa davant d'una església sense fer una reverència. El savi reflexiona sobre el fet que a aquest home –que ho té tot– li manca la *saviesa*, car no coneix ni respecta Déu. El savi es compara amb el burgès i decideix que més val ser pobre i savi que ric i foll. *El*

---

³⁷ Ibid., Vol. II, 223.

³⁸ Per a veure la transcripció de l'exemple, cal anar a l'Annex 7.1.

³⁹ Per a veure la transcripció de l'exemple, cal anar a l'Annex 7.1.

burgès irreverent es troba –diguem-ne– en un estat d’oblit o d’indiferència de la primera intenció lul·liana, la qual consisteix a conèixer i estimar Déu per sobre de totes les coses. De bell nou, Llull fa servir l’esquema de polaritats: la manca d’una virtut, com ara la virtut de la *saviesa*, tan sols pot produir a la llarga situacions morals inadequades. Com podem observar, ens trobem al davant d’un exemple de polaritats extremes. D’una banda, trobem la *saviesa* unida a la pobresa i, d’altra banda, trobem la *follia* unida a la riquesa. Si cal triar, però, sempre s’ha de triar la *saviesa*, car la riquesa unida a la *follia* no pot produir comportaments ni ètics ni raonables.

En aquest dos exemples destacaria la capacitat d’observació tant de l’ermità com de l’home savi. Ambdós observen els personatges amb la mirada de la consciència. Davant el tema de les riqueses del món, consideren que no serveixen de res si no es troben íntimament lligades a la *saviesa*.

Fèlix s’adona perfectament de tot el que l’ermità li ha volgut transmetre amb aquests exemples i es “meravella” del fet que hi hagi homes que estimin més les riqueses que la *saviesa*. L’ermità li confirma que la *saviesa* neix del fet d’estimar i d’entendre Déu, i mor quan l’oblidem i no l’estimem. La manca de *saviesa*, en definitiva, produeix la *follia*.

Tot i que dins del mateix capítol apareixen alguns exemples més, considero que cal focalitzar la nostra atenció en la pregunta que Fèlix fa a l’ermità: “¿qual és la major saviea que home puixa fer en est món?”. La resposta és, sense dubte, “conèixer e amar Déu”, la qual cosa ens remet a la primera intenció lul·liana. Aquesta pregunta i resposta obren la part, al meu parer, més important del capítol: *La trobada de Saviesa i Follia*. Dins d’aquesta trobada apareixen una sèrie d’exemples: *L’home avar*, *El suïcida* i *Els dos folls de la cort*.

Al primer paràgraf de *La trobada de Saviesa i Follia* –i tot fent servir l’al·legoria– Llull ens narra com *Caritat*, *Devoció*, *Saviesa* i *Follia* es troben a un prat idíl·lic.⁴⁰ *Saviesa* i *Follia* són testimonis dels plors de *Caritat* i *Devoció*, que se senten menyspreades al món. Mentre *Saviesa* vol restablir-hi la grandesa de *Caritat* i *Devoció*, *Follia* considera que, com l’han tinguda durant un temps molt llarg, cal que siguin tenint-ne poca. El paràgraf, sense cap dubte, introdueix una escena de gran bellesa, acompanyada de la melangia i compassió que produeixen els plors de *Caritat* i *Devoció*. A continuació,

---

⁴⁰ Per a veure la transcripció d’aquest paràgraf, cal anar a l’Annex 7.1.

però, ens trobem amb l'enfrontament dels dos pols oposats: *Saviesa* i *Follia*. S'inicia, doncs, una mena de duel intel·lectual, emocional i moral.

Al paràgraf següent, ens trobem amb *Saviesa* i *Follia* acostades a un home ric i honrat tot demanant-li dues coses diferents. D'una banda, *Saviesa* vol que aquest home ho doni tot per tal de servir Déu i, d'aquesta manera, *Caritat* i *Devoció* tornarien a trobar la seva grandesa. L'home està gairebé convençut per aquests arguments, però *Follia* li fa recordar que, si segueix aquests consells, els delits del món perdrien la seva importància. L'home tria finalment el que li ofereix *Follia*, la qual cosa provoca els plors de *Saviesa* –que s'enfronta obertament a la seva enemiga tot dient-li que és la causa de la pèrdua d'accions bones i de la glòria celestial. *Follia*, però, gaudeix amb aquesta reacció de *Saviesa*. Ambdues figures al·legòriques semblen dos actrius que es miren als ulls i que caminen l'una envers l'altra. Mentre una d'elles somriu, l'altra plora.⁴¹

Destacaria la tècnica de les “nines russes” que fa servir Llull, car en principi ens trobem amb Fèlix i l'ermità. Dins d'aquest escenari, apareix la trobada de *Saviesa* i *Follia*. Finalment, dins de la trobada dels dos personatges, apareixen els exemples de *L'home avar* i *El suïcida*.⁴² I tot això es narra d'una manera perfectament enllaçada.

Follia conta la història d'un home avar que, a l'hora de morir, va triar les lloances de la gent en comptes de l'amor de Déu. Pel que fa al suïcida, es tracta d'un home que es va suïcidar per gelosia, tot donant-li més importància a l'amor terrenal que a l'amor celestial. Dins de l'esquema lul·lià, tant l'home avar com el suïcida han oblidat *la major saviesa del món*. És a dir, han oblidat la primera intenció lul·liana, que consisteix en el fet d'estimar i entendre Déu per sobre de totes les coses. L'home avar estableix una competència amb Déu perquè fa servir el seu poder per a ésser afalagat fins i tot després de la mort, la qual cosa podria considerar-se una vanitat. Perd, però, el més important de tot: Déu. Pel que fa al suïcida, anteposa els seus sentiments envers persones humanes als sentiments envers Déu. Si aquest home hagués estimat i entès Déu més enllà de tot el que sigui imaginable, segurament no hauria arribat a suïcidar-se. Per tant, la pèrdua de la presència divina per a Llull es raó de follia i de damnació eterna.

---

⁴¹ Per a veure la transcripció parcial d'aquest paràgraf, cal anar a l'Annex 7.1.

⁴² Per a veure la transcripció d'aquest paràgraf, cal anar a l'Annex 7.1.

A continuació es narra l'exemple de *Els dos folls de la cort*.⁴³ Un d'aquests homes actuava com un foll per a fer riure i perquè li donessin diners. L'altre, però, actuava com un foll perquè afalagava i estimava Déu i perquè volia ésser escoltat per la cort. El primer d'aquests folls tenia una audiència ben ampla. Malauradament, no passava el mateix amb el segon foll i –per això– aquest hom sant una vegada va preguntar a viva veu perquè *Follia* es trobava en el rei i en els seus servidors en una mesura més gran que *Saviesa*. De bell nou, hi ha una mena de guerra moral, ètica i intel·lectual entre *Follia* i *Saviesa*, guerra que *Follia* guanya habitualment per una raó ben simple: els homes s'obliden de Déu. Sense cap dubte i d'acord amb el pensament lull·lià, el camí correcte cap al bé és sempre més difícil que el camí cap al mal. El camí cap al mal resulta potser més divertit i se segueix més fàcilment, com passa amb els cortesans que trien el foll que els fa riure i no pas el foll que els fa pensar en Déu.

Òbviament, tots aquests exemples han aconseguit que Fèlix es “meravelli” del fet que els homes es tornin folls per tal de guanyar diners i no pas per seguir les passes de la *saviesa*. L'ermità li explica que el gra que cau es destrueix a l'hora de barrejar-se amb la terra, perquè es confon amb ella. I és per aquesta confusió que el gra pot arribar a generar o a corrompre's.⁴⁴ Per tal d'entendre aquesta explicació cal veure, com diu Bonner, la definició del mot “confusió” a la *Lògica nova*: “Confusió és començament en lo qual lo moviment de generació e de corrupció és acomençat; e en per amor d'aissò, aquella confusió és subject e mitjà del moviment de generació e corrupció; e quant la confusió és consumada, la generació o la corrupció és feita.”⁴⁵ Fèlix respon a l'ermità tot dient-li que ha entès l'exemple i el fet que hi ha homes que actuen amb *follia* per tal d'agradar els folls.⁴⁶

Al capítol XCVIII del llibre vuitè (*De granesa e de poquesa*) es tracta el tema de *Més follia que saviesa al món*. Com esmenta Bonner, aquí Llull fa servir els mots *granesa* i *poquesa*, en comptes de *majoritat* i *menoritat*, i ho fa “a fi de poder tractar el primer dels dos conceptes com a equivalent a la segona de les dignitats de Déu.”⁴⁷

El capítol comença recordant la *granea* divina i comparant el comportament diví amb el comportament humà. Aquesta *granea* divina és observable en totes les dignitats divines. Quan Fèlix ha entès tot el significat de la *granea* de Déu, es “meravellà

---

⁴³ Per a veure la transcripció d'aquest exemple, cal anar a l'Annex 7.1.

⁴⁴ Per a veure l'explicació de l'ermità, cal anar a l'Annex 7.1.

⁴⁵ Llull. *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*. *Op.cit.*, Vol. II, 121.

⁴⁶ Per veure la resposta de Fèlix, cal anar a l'Annex 7.1.

⁴⁷ Llull. *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*. *Op.cit.*, Vol. II, 317.

fortment de poquea com pot tant contrastar a granea, ço és saber, que la poquea de les benances mundanes amen los hòmens més que les coses damunt dites”. A continuació, apareixen una sèrie d'exemples. Considero, però, que hem d'ajustar-nos als exemples de la *Bondat i Grandesa* i *El testament dels dos fills* perquè són els que, d'una manera enllaçada, estan relacionats amb el tema de la *saviesa*.⁴⁸

Fèlix aprèn que la major grandesa que es pot arribar a tenir consisteix a entendre i estimar Déu, perquè tot entenent i estimant Déu l'home s'assembla més al seu creador. Es meravella del fet que els homes esmentin, entenguin i estimin altres coses més que Déu. L'ermità aprofita i li narra la història d'un rei poderós en tots els sentits, llevat de l'aspecte de la *saviesa*, car aquest rei entenia i estimava Déu ben poc. Fèlix li pregunta perquè al món trobem més aspectes negatius que positius, com ara el fet que hi hagi més *folia* que *saviesa*. L'ermità respon que una vegada va haver-hi un combat entre la grandesa de la bondat i la grandesa de la maldat i va vèncer la grandesa de la maldat. Per tant, la grandesa de la bondat es troba en una mesura més limitada dins del cor de la humanitat. Una vegada, però, un home va deixar les seves riqueses al fill que –davant de la pregunta de quina grandesa era millor, la de la saviesa o de la riquesa– va triar la grandesa de la saviesa.

Com podem observar en aquests exemples, la major *saviea* i la major *granesa* del món consisteix a “membrar, entendre e amar Déu”, la qual cosa ens fa pensar que el Beat sempre roman fidel a la primera intenció. Llull torna a jugar amb les polaritats (bondat i maldat) i narra un combat al·legòric entre les dues *graneses*. Tot i que al combat perd la bondat i guanya la maldat, l'exemple de *El testament dels dos fills* serveix de balança a la narració, car venç el fill que tria la *saviesa* per damunt de la *riquesa*, la qual cosa suposa una victòria moral que –com tota victòria moral– té un origen diví.

Finalment, al capítol C del llibre vuitè (*De predestinació e franc arbitre*) es tracta el tema de la *Saviesa i justícia de Déu* i trobem l'exemple de *El mestre i l'escolà*. El capítol s'inicia amb una explicació del tema seguida de la sorpresa que envaeix Fèlix quan s'adona que “hom predestinat se pusca perdre, ne que hom precís se pusca salvar”. Cal, però, distingir entre els significats de “predestinat” i “precís”. Segons Bonner, “Llull empra ‘predestinat’ tant en el sentit general, com en el sentit més restringit de ‘predestinat a la salvació eterna’ [...]. ‘Precís’ [...] també pot tenir el sentit de ‘predestinat’, però normalment té el sentit més restringit de ‘predestinat a la damnació

---

⁴⁸ Per a veure la transcripció d'aquests exemples, cal anar a l'Annex 7.1.

eterna’.”⁴⁹ Per tant, ens trobem al davant d’una situació paradoxal i de combat moral, on els resultats no necessàriament són els esperats.

L’ermità fa servir l’exemple o semblança de *El mestre i l’escolà* per tal d’il·lustrar tot això.⁵⁰ Un escolà li pregunta al seu mestre si Déu es capaç de crear coses, com ara mil mons. El mestre respon que Déu té el poder de fer el que vulgui. Tanmateix, hi ha coses que Déu no fa per una raó ben simple: és un savi. És a dir, tot i que Déu pot fer el que vulgui, hi ha coses que no fa perquè controla el seu poder amb la seva saviesa i voluntat. Fèlix s’adona que Déu pot fer això que sap que no farà i també pot fer això que la seva voluntat vol que no faci. I Déu actua d’aquesta manera gràcies a la seva *saviesa*. Per tant, Déu pot fer i no fer una cosa alhora. L’ermità explica que Déu pot fer i no fer perquè és lliure i gran i bo, i perquè el seu poder és il·limitat. Gràcies a la seva *saviesa* i *voluntat*, però, Déu no fa tot això que el seu poder li permetria de fer. Per tant, “cové que hom diga e aferm que Déus pot en quant poder, e no pot en quant saviesa e volentat en çò que no farà ni en çò que no ha fet, e que no se’n segueix negun inconvenient ne contradicció.” Gràcies a aquesta semblança, Fèlix s’adona que, de la mateixa manera que Déu pot fer això que no farà perquè la seva *saviesa* sap que no ho farà i la seva *voluntat* no vol que ho faci, un “hom predestinat [...] se pot damnar, pus que la justícia li n’ha donat franc arbitre. E així cové que tot hom, sia predestinat o precís, se pot salvar o perdre, sens que no se’n segueix contradicció.” En resum, tot i que l’home –a imatge i semblança de Déu– pot fer un munt de coses gràcies al seu poder i al *franc arbitre*, ha de saber el que no ha de fer gràcies a la seva *saviesa* i a la seva voluntat.

4.2 Exemples extrets del *Romanç d’Evast e Blaquerna*

4.2.1 Introducció

Segons Albert Soler i Joan Santanach, Llull “degué començar a escriure la novel·la cap al final del període 1274-1276” i la redacció de l’obra “s’hauria allargat com a mínim fins a l’any 1283, ja que és en aquesta data que va tenir lloc el capítol general dels dominicans celebrat a Montpeller que s’esmenta al cap. 90.”⁵¹ Per tant, estem parlant d’un període de redacció ben llarg. És possible, però, que el *Romanç* s’hagi vist interromput en ocasions diverses i per raons diferents. Nogensmenys, Soler i Santanach

---

⁴⁹ Llull. *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*. *Op.cit.*, Vol. II, 324.

⁵⁰ Per veure la transcripció de l’exemple, cal anar a l’Annex 7.1.

⁵¹ Llull. *Romanç d’Evast e Blaquerna*. Albert Soler i Joan Santanach, Nova Edició de les Obres de Ramon Llull, p. 24 (Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 2009).

consideren que “tot i les versemblants aturades i repeses en la redacció del text, aquesta situació no degué afectar excessivament el pla de l’obra traçat inicialment”, car al llarg de 115 capítols es pot observar una coherència absoluta que descarta la possibilitat de modificacions importants.⁵²

El *Romanç d’Eust e Blaqueria* és una novel·la que gira al voltant de la vida del personatge principal, *Blaqueria*, des d’abans del seu naixement fins que arriba al soli pontifici. Tot seguint la doctrina lul·liana de les dues intencions, *Blaqueria* no tan sols du una vida exemplar sinó que també aconsegueix reformar i ordenar el món i canalitzar-lo cap a un camí de salvació. Fins i tot *Natana*, la dona amb la qual s’havia de casar, es fa abadessa a causa de la seva influència. Finalment, un altre personatge important de l’obra és l’emperador que, com diuen Soler i Santanach, “contribueix a posar de manifest la composició orgànica de la novel·la” i serveix per a il·lustrar l’equilibri de l’esquema cristià de l’època.⁵³ És a dir, les dues figures més rellevants de l’estructura jeràrquica social de la concepció lul·liana de la cristiandat medieval eren, sense cap dubte, el pare apostòlic i l’emperador.

El *Romanç d’Eust e Blaqueria* es divideix en cinc llibres. El primer llibre (*De matrimoni*) ens parla del matrimoni cristià exemplar dels pares de *Blaqueria* i de la vida del protagonista fins que s’acomia del seus pares. També parla, d’una banda, de la vida exemplar dels seus pares després del comiat i, d’altra banda, d’una sèrie de vicis. El segon llibre (*Qui és de religió*) parla de la vida de *Natana* que, com hem dit anteriorment, esdevé abadessa. També parla de com *Blaqueria* arriba a ésser abat. Per tant, podem dir que Lull mira d’establir un cert paral·lelisme entre les dues vides. Aquest segon llibre parla també dels sentits i d’una sèrie de virtuts. El tercer llibre (*Qui és de prelatió*) continua amb la biografia de *Blaqueria*, el qual ara arriba a ésser bisbe, i alhora tracta d’una sèrie de temes com ara la misericòrdia i la pau. Al quart llibre (*Qui és d’apostolical estament*) *Blaqueria* ja és papa i, finalment, al cinquè llibre (*De vida ermitana*) trobem que el protagonista renuncia al papat per a esdevenir ermità.

Resulta ben interessant el que diu Miguel Arbona quan parla dels exemples lul·lians que apareixen al *Blaqueria*, car aclareix fins a quin punt els exemples serveixen per a accomplir un procés d’aprenentatge i passar d’un estat d’ignorància a un estat de saviesa. Arbona defineix aquests *exempli* de la manera següent: “breve realización o narración de un hecho, del que más o menos inmediatamente se desprende alguna significación

---

⁵² Ibid., 26.

⁵³ Ibid., 27.

que, o bien se da por sabida, o bien se expone, o bien se solicita por medio de una pregunta, con la finalidad de iluminar el entendimiento sobre alguna verdad o decidir a la voluntad sobre algún proceder; todo ello de la manera más apta para captar la atención por medio del ingenio o de la sorpresa y para lograr una emoción en la que se apoye la convicción o la decisión.”⁵⁴ A més a més, afegeix Arbona més endavant, que “se desprende bien claramente la misión que Llull asigna al ejemplo, que no es otra sino la de mediar entre la fe y el entendimiento, tendiendo un puente a través del cual sea más fácil el paso por medio de la imaginación.”⁵⁵

4.2.2 Contextos on apareixen els exemples

Ens podem preguntar on podem trobar el tema de la *saviesa* en una novel·la com aquesta. La resposta a aquesta pregunta –al meu parer– és doble. D’una banda, tot el llibre està dedicat a l’acompliment de la primera i de la segona intenció. Per tant, des d’un punt de vista lul·lià tota l’obra està impregnada de *saviesa*. Ara bé, si el que volem és fixar-nos en el concepte de *saviesa* d’una manera puntual, hem de dir que aquest tema es tracta al segon llibre dins del capítol XXXIV anomenat *De prudència*. Dins d’aquest apartat apareixen tres exemples dedicats a la *saviesa* humana: *La dona que no coneixia el seu pecat*, *La dona que va fer advocat el seu fill* i *La dona que no coneixia la fe*.

Com hem esmentat anteriorment, el segon llibre parla de la vida de l’abadessa *Natana* i del l’organització del seu monestir. Abans del capítol *De prudència* es fa referència a la *saviesa* de *Natana* en ocasions diverses, com ara al final del capítol XXX on es diu que totes les dones del monestir van lloar i beneir Déu perquè havia donat tanta *saviesa* a l’abadessa.⁵⁶

Ara cal focalitzar la nostra atenció, però, en el capítol XXXIV i veure de quina manera apareixen els exemples que hem esmentat. Dit capítol comença directament amb l’exemple de *La dona que no coneixia el seu pecat* i, a continuació, tenim la resposta que dona l’abadessa. Immediatament després apareix l’exemple de *La dona que va fer advocat el seu fill* i la resposta que pertoca de l’abadessa. Finalment, apareix l’exemple de *La dona que no coneixia la fe* i –és clar– la resposta que rep de l’abadessa. Per tant,

---

⁵⁴ Arbona Pizà, M. *Los ejemplos en el “Llibre de Evast e Blanquerna”*. *Studia Luliana*, número 20 (1976), pp. 53-67.

⁵⁵ *Ibid.*, 53-67.

⁵⁶ Per a veure aquest comentari, cal anar a l’Annex 7.2.

podem parlar d'una sèrie encadenada de tres exemples de dones que pateixen moralment, amb les consegüents respostes o lliçons que reben de l'abadessa. Destacaria, en tots tres casos, el caràcter realista dels exemples.

4.2.3 Anàlisi dels exemples

A *La dona que no coneixia el seu pecat* trobem una dona que no sap ben bé si està cometent un pecat venial o mortal.⁵⁷ D'altra banda, sembla que s'estima fins a un cert punt estar pecant i li fa por descobrir si el pecat és mortal. Per tant, el narrador presenta clarament una situació de contradicció i de dubte on una dona es debat entre el temor i el desig, sense tenir ben clar on es troben els límits entre el que pot arribar a ésser un pecat mortal o simplement venial. A continuació, el narrador aprofita la situació per a introduir la figura de l'abadessa, figura que resoldrà el problema descrit en el paràgraf següent.

L'abadessa opina que tota persona ha rebut de Déu la raó i la capacitat de distingir entre les virtuts i els pecats. Si hom no vol fer servir la seva raó perquè no vol ser conscient del pecat en el qual es troba immers i no utilitza els ulls de l'enteniment per a canviar de conducta i penedir-se, aquesta persona morirà damnada perquè la justícia puneix aquells que no estimen ni honren la *saviesa*. El plantejament del problema de la dona de l'exemple està íntimament relacionat amb la resposta. El sol fet que la dona tingués dubtes ens fa pensar que potser sabia que no estava seguint la conducta adequada. La llum de la consciència, però, fa que plantegi el seu problema. La resposta que rep de l'abadessa l'ajuda a aclarir la seva situació.

A *La dona que va fer advocat el seu fill* trobem una dona que té un fill advocat.⁵⁸ Malauradament, el seu fill no sempre actua de manera correcta. Aquesta conducta es deu al fet que l'home hauria preferit dedicar-se a la religió i no pas a la jurisprudència, i si es va fer advocat va ser per la influència de la seva mare. La dona se sent culpable de la seva conducta envers el seu fill i de la seva manca de *saviesa*.

Una vegada més, trobem un exemple on apareix una dona que ha pres consciència d'un error que ha comés i es penedeix d'aquest error. Podríem considerar que l'error de la dona ha estat la manipulació de la voluntat del seu fill. El fill volia seguir un camí on donava prioritat a la primera intenció lul·liana. La seva mare, però, va canalitzar els seus esforços cap a una vida professional i alhora mundana, la qual cosa no va omplir

---

⁵⁷ Per a veure la transcripció parcial d'aquest exemple, cal anar a l'Annex 7.2.

⁵⁸ Per a veure la transcripció parcial d'aquest exemple, cal anar a l'Annex 7.2.

les necessitats del jove. A causa d'això, l'home no sempre fa servir els seus coneixements de jurisprudència de manera adequada. La mare, per tant, se sent culpable de no haver permès que el seu fill compleixi amb el seu desig d'amar i honrar Déu.

Com passa amb l'exemple que hem esmentat en primer lloc, el plantejament del problema enllaça directament amb les paraules de l'abadessa. *Natana* considera que la dona ha errat contra la *saviesa* i la capacitat de discerniment que atorga el Sant Esperit. Segons l'abadessa, el desig del fill d'esdevenir religiós i d'entendre les Escripures provenia directament del Sant Esperit. Per tant, la dona és culpable de qualsevol error que el fill pogués arribar a cometre com a advocat. Finalment, l'abadessa imposa una penitència força important a aquesta dona.

A *La dona que no coneixia la fe* trobem una dona que desconeix una sèrie d'aspectes de la seva religió, com ara els set dons del Sant Esperit. Se sent culpable de la seva ignorància i demana el fet d'ésser instruïda.⁵⁹ Com en els altres dos exemples anteriors, aquesta dona sent que la seva situació és –diguem-ne– irregular i, per tant, desitja canviar les coses per tal de sentir-se bé amb la seva consciència. En aquest cas el canvi consisteix a sortir de la ignorància i trobar la *saviesa*. Al meu parer, de les tres dones, aquesta és la que produeix més tendresa. Desconeixem les raons de la seva ignorància, però resulta interessant el seu desig de transformar la seva manca de coneixements en *saviesa*. També resulta interessant la seva consciència del fet que és una ignorant i que vol sortir d'aquesta situació per tal d'esdevenir una persona més sàvia i, consegüentment, més bona.

L'abadessa, però, no mira amb ulls compassius la ignorància d'aquesta dona. Simplement li recorda que s'han de conèixer els XIV articles de la fe per tal de creure i fer servir la fe de manera convenient; també li recorda que qui no sap els VII dons atorgats pel Sant Esperit no sap com agrair el que ha rebut; i els que desconeixen les VIII benaurances no arribaran a desitjar una glòria perdurable; i si es desconeixen les virtuts, ningú no pot anar pel camí saludable; i així successivament. Finalment, recorda a tots els qui ignoren totes aquestes coses que han de llegir el llibre de la *Doctrina pueril*. Com podem observar, Llull, a través de la veu de l'abadessa, remet els possibles oients i lectors a un altre dels seus llibres. Podem imaginar que la nostra dona tendrà i

---

⁵⁹ Per a veure la transcripció parcial d'aquest exemple, cal anar a l'Annex 7.2.

ignorant ràpidament es posarà a llegir el llibre i tots aquells lectors que desconeixen el que s'esmenta a l'exemple faran el mateix.⁶⁰

En resum, ens trobem amb tres exemples realistes on les protagonistes són dones que presenten un conflicte del qual són ben conscients i volen trobar una solució adequada per tal d'alliberar-se de la seva sensació de culpa o insatisfacció. L'abadessa, potser d'una manera una mica dura, dóna la solució encertada i adaptada a cadascuna de les dones, tot i que de vegades penso que sembla ésser poc compassiva. Normalment, les seves solucions són les correctes, però la manera de transmetre les ensenyances són una mica dures i fredes, més pròpies potser d'un home que d'una dona.

4.3 Exemples extrets del *Llibre de virtuts e de pecats*

4.3.1 Introducció

Segons els còmputos actuals, Llull va acabar d'escriure el *Llibre de virtuts e de pecats* a Palma durant el mes de gener de 1313, tot i que és possible que l'obra s'hagi començat a escriure o concebre vers l'any 1300, quan Llull tenia una llicència per a predicar a sinagogues i a mesquites, i calia fer servir la paraula per tal de convertir jueus i musulmans.

Tot basant-se en la periodització interna de l'opus lul·lià, el *Llibre de virtuts e de pecats* neix amb una intenció pràctica: facilitar l'educació religiosa del poble alhora que convertir infidels a través de la predicació. Segons Domínguez, "L'obra [...] constitueix, juntament amb l'*Art abreujada de predicació*, la formulació definitiva de l'original teoria lul·liana de l'art de predicar. Significa [...] el final d'un llarg procés reflexiu sobre els problemes de la comunicació tal i com es plantejaven a l'entorn medieval lul·lià."⁶¹

A l'edat mitjana, el tema era la base del sermó i aquest sempre es basava en un text bíblic. De fet, en el *sermo modernus*, tots els sermons començaven almenys amb una frase bíblica. L'originalitat de Llull consisteix en què els sermons no estan basats necessàriament en la Bíblia i tampoc no comencen amb una introducció bíblica sinó amb una frase on deixa clar, com diu Domínguez, que "se sotmet [...] al missatge fonamental cristià de l'amor, la qual cosa es també la base de tot el missatge lul·lià."⁶²

A tot això que hem dit al paràgraf anterior, cal afegir el que esmenta Bonner. Segons aquest escriptor els sermons de l'edat mitjana "eren bastits (com normalment avui en

---

⁶⁰ D'aquesta manera Llull instrueix i alhora fa publicitat de la seva pròpia obra.

⁶¹ Llull. *Llibre de virtuts e de pecats*. *Op.cit.*, xviii.

⁶² *Ibid.*, xxi.

dia) sobre cites bíbliques”. Com diu Bonner, Llull sabia això ben bé perquè al “pròleg del seu *Llibre de virtuts e de pecats* diu que ‘A tot sermó pertany tema de la sacra Scriptura’”.⁶³ Tanmateix, resulta totalment sorprenent que en aquesta obra que conté 136 sermons, no n’hi hagi cap que estigui basat en un tema bíblic. Bonner explica aquesta contradicció tot dient que Llull simplement considerava que el seu *thema* havia de ser el manament que Moisès va rebre de Déu i que, sense cap dubte, es trobava al nucli de la *primera intenció*: “Ama Déus ton senyor de tot ton cor, de tota ta ànima, de tota ta pensa e totes tes forces”. Recordem també que Llull va dir que “als sermons qui·s contenen en est libre poden esser aplicats tots sermons qui sien de la sacra Scriptura culits”. En resum, com diu Bonner, Llull “simplement ha trobat una manera de subordinar els *themata* homilètics als seus procediments artístics”.⁶⁴

Badia considera que al llarg de totes les obres lul·lianes homilètiques hi ha un procés de transformació del sermó en una peça literària, la qual cosa resultaria sorprenent a l’època de Llull, car aquests sermons no s’assemblen ni gens ni mica al que la gent estava acostumada a sentir. Els sermons de Llull són originals i plens de creativitat literària, i això es fa palès al llarg de tot el *Llibre de virtuts e de pecats*.⁶⁵

4.3.2 Contextos on apareixen els exemples

Com que al capítol dedicat a la base teòrica del tema de la *saviesa* varem comentar llargament com es troba dividit el *Llibre de virtuts e de pecats*, considero que no cal repetir tot això en aquesta part. Tot i que el tema de la *saviesa* apareix en una sèrie de sermons d’aquest llibre, en aquest treball tan sols parlarem del sermó 8, que apareix a la “primera distinció”.⁶⁶

---

⁶³ Bonner, Anthony. *L’Art lul·liana com a autoritat alternativa*. *Studia Lulliana*, número 33 (1993-1994), pp. 15-32. (10/01/13: http://ibdigital.uib.cat/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_Lulliana_Vol_033_1_p015.dir/Studia_Lulliana_Vol_033_1_p015.pdf)

⁶⁴ Ibid., 15-32.

⁶⁵ Badia, L. “Ramon Llull i la tradició literària”. *Studia Lulliana*, número 28 (1988), pp. 121-138. (10/01/13: http://ibdigital.uib.cat/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_Lulliana_Vol028_f2_p121.dir/Studia_Lulliana_Vol028_f2_p121.pdf)

⁶⁶ Per a veure en quins sermons apareix el tema de la *saviesa* al *Llibre de virtuts e de pecats*, cal anar a l’Annex 7.3.

4.3.3 Anàlisi del sermó 8 de la “primera distinció”

El sermó comença amb definicions del concepte de *saviesa*. D’una banda, Llull diu que “Car Deus es saviea ages saviea”, la qual cosa fa pensar que hom ha d’intentar imitar la divinitat sempre que sigui possible. D’altra banda, Llull fa referència a la conducta humana quan diu que “Saviea es habit ab lo qual hom se fa savi”. Després, Llull fa una distinció entre dues espècies de *saviesa*: hi ha una *saviesa* dels bens terrenals i hi ha una *saviesa* dels bens espirituals i intel·lectuals. Aquests dos tipus de *saviesa* allunyen l’ésser humà de la *follia*, la qual cosa és el contrari de la *saviesa*. Llull insisteix en el fet que la *follia* conduirà l’home a l’infern, mentre que la *saviesa* el conduirà al paradís.

A continuació hi ha una sèrie de paràgrafs on Llull defineix el comportament que ha de tenir un savi davant dels sentits o davant de situacions diverses com ara: el sentit de la vista; el sentit de l’oïda; el fet d’olorar; el fet de menjar; el fet de fer l’amor d’acord amb la fi del matrimoni; el fet de parlar amb una finalitat bona ; el fet d’imaginar d’una manera correcta; el fet de pensar en coses espirituals; la demostració de les coses tot ajustant-se a les dignitats divines; el fet de tenir en compte la bondat divina i la creació i resurrecció d’homes així com la glorificació eterna dels benaurats; el fet de considerar la bondat divina com una cosa paral·lela a la grandesa, eternitat, poder, enteniment, voluntat, virtut, veritat, glòria i perfecció de Déu; l’actitud que l’home savi ha de tenir quan va a l’església; el desig que ha de tenir l’home savi, amb l’ajuda de Déu, d’apropar-se sempre a les virtuts; el fet de servir la creença davant de coses bones, però incomprensibles.⁶⁷

La *saviesa* és, com diria Llull, un hàbit i una virtut de l’enteniment que l’home ha rebut de Déu, de la mateixa manera que la caritat és un hàbit i una virtut de la voluntat.⁶⁸ La *saviesa* no ha de ser mai oblidada pels savis i pertany a les virtuts teològals.

4.4 Estudi comparatiu dels exemples

Al *Llibre de Meravelles*, segona novel·la escrita per Llull, crida l’atenció la utilització constant del diàleg entre Fèlix i l’ermità. De fet, com diu Bonillo, “El diàleg fou una de les formes preferides de Ramon Llull en consonància amb el seu ideal proselitista i perquè permetia desenvolupar continguts doctrinals de tota mena.” Llull fa servir el

---

⁶⁷ Per a veure la transcripció d’aquest sermó, cal anar a l’Annex 7.4.

⁶⁸ Segons el *Diccionari de definicions lul·lianes*, el mot “hàbit” es definiria com “açó que vist de si mateix la cosa qui.l sosté, axí com justícia que vist home just, e sciencia a home savi, e gonella o mantell a home vestit”. *Op.cit.*, 189.

diàleg tant “per a la reflexió filosòfica i teològica de més volada, com per a la divulgació més senzilla”, però sempre amb una finalitat didàctica. D’una banda, tenim l’ermità que ensenya i, d’altra banda, un deixeble “àvid de coneixements, curiós i ingenu, que al final arriba a l’emancipació intel·lectual i, sobretot, a la plenitud moral com a home i com cristià”.⁶⁹ Per tant, podem considerar que el *Llibre de Meravelles*, en conjunt, suposa el pas envers un estat de *saviesa* a través de la utilització del diàleg. Segons Bonillo, el diàleg al *Llibre de Meravelles* s’articula normalment de la manera següent: a) una introducció del narrador; b) exposició doctrinal de l’ermità; c) el narrador descriu com es “meravella” Fèlix i com assimila els coneixements; d) resposta de l’ermità, ja sigui teòrica o exemplar. I tot això també és observable als exemples dedicats a la *saviesa* dins del llibre vuitè del *Llibre de Meravelles*.⁷⁰

Hem de parlar, però, de la presència del narrador, el qual dóna versemblança a la narració i permet de lligar tant els continguts doctrinals com els exemples. Normalment, com diu Bonillo tot referint-se als *Llibres del Paradís i de l’Infern*, “el narrador apareix quan ha d’intervenir el deixeble i desapareix quan ho ha de fer l’ermità”.⁷¹ El narrador també explica tot el procés d’elaboració de Fèlix, des del moment en què es planteja un dubte o el perquè d’alguna cosa fins al moment en què arriba a assimilar els coneixements, tot aconseguint així la seva emancipació intel·lectual, espiritual i moral.

Els exemples del llibre vuitè i el context en el qual es desenvolupen són sempre de tipus narratiu. Ens trobem amb la història del procés d’aprenentatge de Fèlix amb el seu mestre i amb una sèrie d’exemples ben contats que, com diria Badia, fan pensar en relats que tenen com a objectiu il·lustrar i fer més comprensiu el que es vol explicar.⁷²

De sobte, sentim que Fèlix és un ésser innocent que es qüestiona algunes coses com ho faria un nen. Quan rep l’ensenyança, però, tot i que es torna més savi, no deixa de perdre la seva innocència. I nosaltres, els lectors, també recuperem aquesta mena de innocència primària a l’hora d’identificar-nos amb el personatge. A més a més, com ens estem esperant que ens contini més i més històries per tal de satisfer la nostra curiositat i omplir amb *saviesa* la nostra ignorància. Els exemples lul·lians, però, no ens transporten a móns fantàstics, com pot ocórrer amb certs relats medievals on intervien elements cristians i celtes alhora. Llull aconsegueix al *Llibre vuitè* del *Llibre de*

---

⁶⁹ Bonillo Hoyos. “L’estructura dels llibres del Paradís i de l’Infern al Fèlix de Ramon Llull. Ramon Llull al s. XXI”. *Op.cit.*, 217-233.

⁷⁰ *Ibid.*, 217-233.

⁷¹ *Ibid.*, 217-233.

⁷² Badia, L. “La narrativa segons Llull: relats instructius de difusió universal”. *Publicacions del Centre d’Estudis Teològics de Mallorca*, 8 (Palma de Mallorca, 1990).

Meravelles crear un seguit de situacions versemblants amb “semblances” o exemples igualment versemblants, la qual cosa pretenia convèncer millor el lector, tot acostant-lo d’aquesta manera al camí i comportament moral correcte.

Al llibre vuitè del *Llibre de Meravelles* destacaria el fet de la manca de personatges femenins dins dels exemples dedicats a la *saviesa*, llevat de les figures al·legòriques que apareixen al capítol LXVII. Aquesta manca de personatges femenins, al meu parer, li resta calidesa a algunes narracions. De fet, quan apareixen les figures al·legòriques del capítol esmentat (*Saviesa, Follia, Caritat i Devoció*) tot sembla omplir-se de color i d’emocions de tipus diversos: compassió, melangia, felicitat, enuig, desesperança i esperança.⁷³

Pel que fa al capítol 67, tant *El rei que caçava un senglar* com *El burgès irreverent* presenten estructures paral·leles, personatges masculins i el mateix tema: “la saviesa de Déu”. Ambdós exemples plantegen el tema que el poder i els diners han d’anar acompanyats de la *saviesa*. Els altres tres exemples que pertanyen també al capítol 67 (*L’home avar, El suïcida* i *Els dos folls de la cort*) tracten el tema de “la major saviesa del món”, que ens remet a la primera intenció lulliana, car “la major saviesa del món” consisteix a entendre i estimar Déu. Tot i que es tracta d’exemples versemblants inserits en un mateix paràgraf, *L’home avar* i *El suïcida* es troben envoltats per un ambient fantàstic on apareixen les figures al·legòriques femenines esmentades anteriorment, figures que embelleixen la narració. Finalment, *Els dos folls de la cort*, amb personatges exclusivament masculins, parla de la facilitat que tenen els éssers humans d’oblidar-se de Déu.⁷⁴

Al capítol 98 del *Llibre de Meravelles* trobem dos exemples amb personatges masculins, que apareixen plegats i inserits en un diàleg entre Fèlix i l’ermità: *Bondat i Grandesa* i *El testament dels dos fills*. Ambdós exemples tracten el tema de “més follia que saviesa al món”. La lluita entre *Follia* i *Saviesa* torna a aparèixer. Normalment en aquesta lluita venç la *follia*, però de tant en tant guanya la *saviesa*, com quan el pare deixa la seva fortuna al fill que decideix que la *saviesa* es més important que les riqueses. D’aquesta manera, Llull insisteix en el fet que el poder i els diners, si no es troben acompanyats de la *saviesa*, no poden produir gens de bo. Si tenim en compte que

---

⁷³ Hem estudiat vuit exemples del *Llibre de Meravelles* que pertanyen al Llibre vuitè: cinc d’aquests exemples pertanyen al capítol 67; dos al capítol 98; i, finalment, un d’ells al capítol 100.

⁷⁴ Per a més informació, cal veure la graella comparativa que apareix a les pàgines 49-51.

la “major saviesa del món” consisteix a entendre i estimar Déu, podem concloure dient que aquests exemples també estan relacionats amb la primera intenció lul·liana.⁷⁵

Finalment, *El mestre i l'escolà* és el darrer exemple que hem estudiat del *Llibre de meravelles*. Pertany al capítol 100 i tracta el tema de la “saviesa i justícia de Déu”. Tots els personatges són masculins i l'ensenyança es basa en la comprensió que Déu, gràcies al seu poder, pot fer el que vulgui. Nogensmenys, no fa tot el que podria fer perquè limita el seu poder amb la seva voluntat i la seva *saviesa*. Al meu parer, el que persegueix Llull amb aquest exemple és que l'ésser humà arribi a comprendre que ha de seguir l'exemple de Déu, tot limitant el seu poder i fent servir la seva *saviesa*.⁷⁶

El *Romanç d'Evast e Blaquerna* és la primera novel·la que va escriure Llull. Els tres exemples que es refereixen a la *saviesa* pertanyen al capítol 34 i els descriuria com totalment realistes.⁷⁷ Tots tres segueixen una estructura semblant i els personatges que hi intervenen són femenins. Pel que fa a l'estructura, tots tres exemples introdueixen una situació on trobem una dona que presenta un conflicte que fa que se senti culpable i, a continuació, intervé l'abadessa amb la resolució del problema i la penitència que imposa a la dona. La ignorància de les dones de la seva situació –diguem-ne irregular– és relativa. Totes tres pateixen perquè saben que la seva conducta no ha estat l'adequada. El que fa l'abadessa és fer-les prendre consciència del que han fet i proposa un remei que passa pel penediment i la penitència. D'aquesta manera, les dones passen d'un estat d'ignorància relativa a un estat de *saviesa*. Pel que fa als temes tractats, a *La dona que no coneixia el seu pecat* es parla del dubte i de la lluita moral entre el desig de continuar pecant i el malestar de saber que no s'està fent el correcte. La manipulació dels desitjos d'una altra persona i l'allunyament del camí envers Déu és el tema que apareix a *La dona que va fer advocat el seu fill*. Finalment, a *La dona que no coneixia la fe* es tracta de la ignorància dels temes religiosos, la qual cosa ha de resoldre's convenientment si el que es vol és canalitzar-se cap a un camí de *saviesa* i de salvació. Destacaria la calidesa i fragilitat que presenten els personatges de les tres dones, calidesa i fragilitat que contrasta amb la fredor de l'abadessa. Tot i que sap ben bé el que cada dona necessita i que clarifica la seva situació d'una manera adequada, al meu parer imposa la penitència amb una certa manca de compassió.

---

⁷⁵ Per a més informació, cal veure la graella comparativa que apareix a les pàgines 49-51.

⁷⁶ Per a més informació, cal veure la graella comparativa que apareix a les pàgines 49-51.

⁷⁷ Per a més informació, cal veure la graella comparativa que apareix a les pàgines 49-51.

El *Llibre de virtuts e de pecats* és un llibre de sermons on el tema de la *saviesa* es tracta àmpliament. Nogensmenys, tot i que hem parlat de l'estructura d'aquest llibre al llarg d'aquest treball, tan sols hem analitzat el Sermó 8 de la primera distinció, sermó que està dedicat íntegrament al tema de la *saviesa*.⁷⁸ Més que d'exemples, al Sermó 8 hem de parlar d'una sèrie de recomanacions que tothom ha de seguir per tal d'esdevenir un savi. Entre el bé i el mal hi ha una línia subtil que tothom ha de saber reconèixer si vol esdevenir un savi. Aquestes recomanacions presenten –com hem esmentat en el seu moment– un ventall ben ample que inclou diferents aspectes relacionats amb els sentits o amb el comportament de les persones. Caldria destacar que en la majoria de les recomanacions s'ha de tenir en compte la finalitat de cada comportament. Per exemple, quan l'home savi imagina ha de saber quins sentiments i quina finalitat acompanyen aquest acte d'imaginar i, si la finalitat és bona i li permet de guanyar virtuts, ha d'enfortir la seva capacitat d'imaginar. Per contra, si la finalitat de l'acte d'imaginar pot arribar a omplir la seva vida de pecats i vicis, ha de deixar d'imaginar. En cada situació que Llull esmenta hi ha una mena de pèndol: si s'accepten les recomanacions, hom esdevindrà un savi. Per contra, si les recomanacions no se segueixen, el resultat que s'aconseguirà serà la *follia* i no pas la *saviesa*.

Al Sermó 8 del *Llibre de virtuts e de pecats* Llull conclou que la *saviesa* és un hàbit de l'enteniment, de la mateixa manera que la *caritat* és un hàbit de la voluntat. Ambdues virtuts es reben de Déu i, és clar, cal desenvolupar-les per tal de fixar-les en el comportament de les persones. Al meu parer, Llull no s'oposa a la llibertat de les persones, car permet la tria d'un comportament o d'un altre. El que fa és apuntar el que considera conductes recomanables per tal que hom pugui esdevenir un savi. Per tant, davant de la confusió entre el bé i el mal que la vida pot oferir a cada persona, ensenya el camí cap a la *saviesa* i la salvació.

Considero que el Sermó 8 del *Llibre de virtuts e de pecats* es prou realista i comprensible. Llull condueix els lectors o els oients –d'una manera planera– cap al camí de la *saviesa*. Per tant, podem dir que el Beat aconsegueix el seu objectiu: apropar els qui l'escolten a la seva ètica, basada en els seus pensaments i sentiments religiosos.

---

⁷⁸ Per a més informació, cal veure la graella comparativa que apareix a les pàgines 49-51.

5. CONCLUSIONS

Al llarg d'aquest treball hem pogut observar que el concepte de la *saviesa* en l'obra de Llull presenta un ventall de significats. De bon començament –i com es fa palès a l'exemple de *El mestre i l'escolà (Llibre de Meravelles)*– la *saviesa* és una dignitat divina que –juntament amb la *voluntat*– contribueix a moderar el poder de Déu. Déu no fa tot el que podria arribar a fer perquè és un savi. Conseqüentment, l'ésser humà ha d'observar i entendre aquest comportament diví, fer-lo servir d'exemple i moderar les seves actuacions.⁷⁹ Pel fet que en tot ésser humà trobem una part divina o –diguem-ne– una projecció de la divinitat en l'ànima humana, la *saviesa* és també una virtut o qualitat humana relacionada amb les potències de l'ànima (l'enteniment, la voluntat i la memòria). Si l'ésser humà no entén Déu i desconeix aquesta part de Déu que es troba en sí mateix, no tindrà un bon comportament i es transformarà en un foll, i això es fa palès a l'exemple de *El burgès irreverent (Llibre de Meravelles)* i al *Sermó 8 (Llibre de virtuts e de pecats)*.⁸⁰ El tema de la *saviesa*, però, no s'acaba aquí. La *saviesa* –com es diu al *Sermó 8*– és també un hàbit que ha de manifestar-se en el comportament humà en el seu conjunt. Finalment, Llull ens recorda constantment que la *major saviesa del món* consisteix a entendre i estimar Déu per sobre de totes les coses. Aquesta idea es repeteix en una sèrie d'exemples com ara *L'home avar*, *El suïcida* i *Els dos folls de la cort (Llibre de Meravelles)*.⁸¹ Si l'ésser humà activa la seva part intel·lectual i la seva part espiritual, tot acompanyant-les d'un comportament adequat, serà capaç d'arribar a entendre Déu i els misteris de la fe. Cal –per tant– estudiar, com proposa l'abadessa *Natana* a *La dona que no coneixia la fe (Romanç d'Evast e Blaquerna)* i recordar que tothom ha rebut de Déu la consciència per a poder distingir entre un comportament adequat i un d'inadequat, com es fa palès a *La dona que no coneixia el seu pecat (Romanç d'Evast e Blaquerna)*.⁸²

El concepte de la *saviesa* –com hem pogut observar al *Llibre de virtuts e de pecats*– és ben complex.⁸³ Destacaria el fet que la *saviesa* és –diguem-ne– la gran moderadora del

---

⁷⁹ Per a veure l'exemple de *El mestre i l'escolà* del *Llibre de Meravelles*, cal anar a l'Annex 7.1.

⁸⁰ Per a veure l'exemple de *El burgès irreverent* del *Llibre de Meravelles*, cal anar a l'Annex 7.1 i, per a veure el *Sermó 8* del *Llibre de virtuts e de pecats*, cal anar a l'Annex 7.4.

⁸¹ Per a veure aquests exemples del *Llibre de meravelles*, cal anar a l'Annex 7.1.

⁸² Per a veure aquests exemples del *Romanç d'Evast e Blaquerna*, cal anar a l'Annex 7.2.

⁸³ Com vaig esmentar a la introducció d'aquest treball, la primera impressió que vaig tenir de l'obra de Llull és que es tracta d'una producció força extensa, la qual cosa em va produir la sensació de trobar-me dins d'un laberint sense sortida. La tria d'un tema puntual, però, com ara l'àmbit temàtic de la *saviesa*, em va permetre d'acostar-me a l'obra de Llull d'una manera més organitzada i canalitzada. La impressió que tinc ara és que un detall de la producció del Beat em va remetre al conjunt de la seva producció literària i

comportament humà, car ajuda a dur sempre una conducta correcta. Al *Llibre de virtuts e de pecats* i tot fent una combinació de semblants i de contraris, Llull mostra de quina manera pot modificar-se el comportament humà.⁸⁴

Pel que fa a la primera intenció lul·liana, hem pogut observar que aquest tema apareix sempre als exemples dedicats a la *saviesa*, ja sigui d'una manera clara i evident o amagada. Si parlem, però, de la segona intenció lul·liana, hem de recordar el fet que Llull va escriure per a persuadir, i els exemples dedicats a la *saviesa* no són cap excepció. Com diu Ysern i Lagarda “el deler de convertir infidels a força de raons necessàries informa tota l’obra de Ramon Llull, bo i infonent-li un caràcter eminentment didàctic. Molt bé ho han posat de relleu Bonner i Badia en afirmar que ‘tot el que va sortir de les mans de Llull en el fons del fons és una trampa oculta per caçar l’incaut lector i embolicar-lo dins de les xarxes de l’ensenyança doctrinal o metafísica’.”⁸⁵ Doncs bé, gairebé tots els exemples dedicats al tema de la *saviesa* miren de persuadir-nos i, conseqüentment, canalitzar-nos cap al que Llull considera el camí ètic correcte, camí que sense cap dubte està íntimament lligat als principis que proclama i desenvolupa en els seus textos. Per tant, tant l’obra de Llull en el seu conjunt com un aspecte de la seva obra, com ara l’àmbit temàtic de la *saviesa*, estan impregnats del que podríem anomenar la ideologia lul·liana. Davant del laberint d’idees, de conductes, de religions i de dubtes que la vida pot arribar a oferir, Llull ofereix una única sortida: la del cristianisme. I ofereix aquesta sortida d’una manera ben planificada, ben regulada i, de vegades, força entretinguda, com ara amb la utilització d’exemples. Llull, al meu parer, volia abraçar tot el possible amb la seva producció literària i impregnar-ho tot amb les seves idees, idees que conduirien a un món alhora savi, pacífic i harmònic.⁸⁶

---

al conjunt del pensament lul·lià, car estudiant el tema de la *saviesa* vaig accedir a obres diferents de Llull, a les intencions lul·lianes i a la utilització d’exemples com a eines que afavoreixen els processos d’aprenentatge.

⁸⁴ Per a veure la combinació de semblants i de contraris, cal anar a l’Annex 7.3.

⁸⁵ Ysern i Lagarda, Josep-Antoni. “*Exempla* i estructures exemplars en el primer llibre del “Félix”.” *Studia Lulliana*, número 39 (1999), pp.25-43. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_Lulliana_Vol_039_p025.dir/Studia_Lulliana_Vol_039_p025.pdf)

⁸⁶ Al llarg del treball no he pogut evitar el fet de qüestionar-me si les dues intencions lul·lianes a l’època del Beat, i a hores d’ara, podrien conduir a un món savi, pacífic i harmònic. Al meu parer, la resposta a aquesta pregunta seria negativa, car la convivència pacífica de religions diferents (com passava a l’època de Llull) o potser amb la manca de religions (com passaria a hores d’ara), no accepta ni la imposició ni la persuasió. Per tant, el camí lul·lià cap a un món pacífic i harmònic podria arribar a esdevenir –al meu parer– tot el contrari, car podríem entrar de ple en el camp de la intolerància. I això –sense cap dubte– seria una manca de *saviesa*.

Els exemples lul·lians dedicats a la *saviesa* presenten diversitat, miren de ser versemblants o són clarament realistes, es troben inserits amb mestria en els seus contextos i, finalment, poden arribar a captar l'atenció i l'interès dels possibles lectors o oïdors. A més a més, tots els exemples fan pensar i reflexionar, la qual cosa era l'objectiu del Beat. Per tant, són –diguem-ne– força enriquidors. De bell nou, l'únic problema que hi veig és el fet que darrere tots aquests exemples es troba el desig de persuadir i és justament aquest desig el que ens impedeix d'estudiar-los d'una manera totalment lliure, tot acceptant les seves ensenyances o rebutjant-les. Si oblidem, però, el fet que Llull mira de persuadir-nos, podem no tan sols gaudir dels exemples sinó aprofitar també les seves ensenyances. I això sí que condueix –al meu parer– a solucions i sortides pacífiques i harmòniques.

El sistema de polaritats que trobem a l'hora d'estudiar les virtuts i els vicis m'ha fet pensar en un pèndol. Per a Llull o ets un savi o ets un foll. Malauradament, ser sempre un savi –dins de l'esquema que proposa Llull– podria de vegades arribar a ser massa exigent per a qualsevol ésser humà. També podria arribar a conduir-nos d'un extrem a un altre, la qual cosa no resultaria ni gaire saludable ni gaire pedagògica. Per tant, al llarg de l'estudi del tema de la *saviesa* he trobat a faltar en Llull un punt intermedi que donés més mesura a les situacions que planteja.

En resum, haver-me apropiat a Llull a través de l'estudi d'un àmbit temàtic ha estat força enriquidor. No tan sols m'he acostat a un gran escriptor dels segles XIII i XIV, sinó que també el Beat m'ha fet qüestionar-me les seves idees –i les meves– i això –al meu parer– ha estat força positiu i interessant.

6. BIBLIOGRAFIA

Arbona Pizà, M. “Los eximplis en el ‘Llibre de Evast e Blanquerna’”. *Studia Luliana*, número 20 (1976), pp. 53-67. (23/04/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana_/Vol020_f1_3_p053.dir/Studia_Lulliana_Vol020_f1_3_p053.pdf)

Badia, L. “Ramon Llull i la tradició literària”. *Studia Luliana*, número 28 (1988), pp. 121-138. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana_/Vol028_f2_p121.dir/Studia_Lulliana_Vol028_f2_p121.pdf)

Badia, L. “La narrativa segons Llull: relats instructius de difusió universal”. *Publicacions del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca*, número 8 (Palma de Mallorca, 1990), 38 pp.

BDRL.(2008). Base de dades Ramon Llull. Universitat de Barcelona: <http://orbita.bib.ub.edu/llull/>

Bonner, Anthony. “L’Art lul·liana com a autoritat alternativa”. *Studia Luliana*, número 33 (1993-1994), pp. 15-32.(10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana_/Vol_033_1_p015.dir/Studia_Lulliana_Vol_033_1_p015.pdf)

Bonner,A i Ripoll Perelló, M.I. *Diccionari de definicions lul·lianes/Dictionary of Lullian Definitions*. Col·lecció Blaquerna, número 2 (Barcelona/Palma deMallorca: Universitat de Barcelona/Universitat de les Illes Balears, 2002), 293 pp.

Bonillo Hoyos, X. *Edició crítica i estudi dels llibres I, II, IX i X del Llibre de Meravelles de Ramon Llull*. (Tesi doctoral, Barcelona:Universitat de Barcelona, 2006), 728 pp.

Bonillo Hoyos, X. “L’estructura dels llibres del Paradís i de l’Infern al Fèlix de Ramon Llull. Ramon Llull al s. XXI”. Palma, 1, 2 i 3 d’abril de 2004, ed. Maria Isabel Ripoll Perelló, Col·lecció Blaquerna, número 5, pp. 217-233 (Palma/Barcelona: Universitat de les Illes Balears/Universitat de Barcelona, 2005).

Bonillo Hoyos, X. *Literatura al “Llibre de meravelles” de Ramon Llull*. (Barcelona: Editorial UOC, 2008), 179 pp.

Eijo Garay, Leopoldo. “Las dignidades lulianas”. *Studia Luliana*, número 18 (1974), pp.25-46. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_Lulliana_Vol018_f1_3_p025.dir/Studia_Lulliana_Vol018_f1_3_p025.pdf)

Gayà, Jordi. “Els exemples lul·lians: noves referències a la influència àrab”. *Studia Lulliana*, número 23 (1979), pp.206-211. (10/01/13:

<http://orbita.bib.ub.edu/lull/docs/sl-v23-p206.pdf>)

Llull, Ramon. *Llibre d'Evast e Blanquerna*, ed. M. J. Gallofré; pr. Lola Badia. Les Millors Obres de la Literatura Catalana, 82 (Barcelona: Edicions 62- La Caixa, 1982), 360 pp.

Llull, Ramon. *Romanç d'Evast e Blaquerna*. Albert Soler i Joan Santanach, Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 2009), 709 pp.

Llull, Ramon. *Llibre de meravelles*. A cura de Mn. Salvador Galmés. Volums III i IV (Barcelona: Barcino, 1933), 176 pp. i 358 pp.

Llull, Ramon. *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, “Els Treballs i els Dies, 31-2”, 2 vols (Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1989), xxv + 605 i 623 pp.

Llull, Ramon. *Llibre de virtuts e de pecats*, ed. Fernando Domínguez, Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 1990), xxxvi + 309 pp.

Llull, R. *Retòrica nova*. Edició a cura de Josep Batalla, Lluís Cabré i Marcel Ortín (Santa Coloma de Queralt: Brepols, Turnhout/Obrador Edèndum, 2006), 222 pp.

Luzón Díaz, Rubén. “Una aproximación a la noción de “exemplum” en la obra luliana, seguida de un breve comentario en los “exempla” del capítulo 62 del Llibre de meravelles”, pp.1-24. Universitat de València. (11/01/13:

<http://e-spacio.uned.es:8080/fedora/get/bibliuned:Llcv-F159909E-9D34-05F5-4E52-96FA3D49C1D9/Aproxima.pdf>)

Pring-Mill, Robert. *Estudis sobre Ramon Llull*, ed. Lola Badia i Albert Soler, “Textos i estudis de Cultura Catalana” 22 (Barcelona: Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991), 358 pp.

Pring-Mill, Robert. “Ramon Llull y el número primitivo de las dignidades en el ‘Arte general’”. *Studia Lulliana*, número 1 (1957), pp. 309-334; número 2 (1958), pp. 129-156. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_Lulliana_Vol001_f3_p309.dir/Studia_Lulliana_Vol001_f3_p309.pdf

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol002_f2_p129.dir/Studia_Lulliana_Vol002_f2_p129.pdf)

Rubió i Balaguer, Jordi. “L’expressió literària en l’obra lul·liana”. *Studia Luliana*, número 5 (1961), pp. 133-144. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol005_f1_2_p133.dir/Studia_Lulliana_Vol005_f1_2_p133.pdf)

Ruiz Simon, Josep M. i Albert Soler. “Ramon Llull in his Historical Context”. *Catalan Historical Review*, 1 (2008), pp. 47-61. Versió digital de la revista (11/01/13:

<http://revistes.iec.cat/index.php/CHR/article/viewFile/40578/40477>)

Trías Mercant, Sebastián. “La ética luliana en el ‘Félix de les meravelles’”. *Studia Luliana*, número 13 (1969), pp. 113-132; número 14 (1970), pp. 133-152. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol014_f2_3_133.dir/Studia_Lulliana_Vol014_f2_3_133.pdf

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol013_f2_3_p113.dir/Studia_Lulliana_Vol013_f2_3_p113.pdf)

Ysern i Lagarda, Josep-Antoni . “*Exempla* i estructures exemplars en el primer llibre del ‘Félix’”. *Studia Luliana*, número 39 (1999), pp.25-43. (10/01/13:

http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/studiaLulliana/index/assoc/Studia_L/ulliana/Vol039_p025.dir/Studia_Lulliana_Vol_039_p025.pdf)

7. ANNEXOS

7.1 Transcripció de comentaris i dels exemples del *Llibre de meravelles*.⁸⁷

El rei que caçava un senglar

Fill – dix lo ermità -, un rei caçava una vegada per un gran boscatge, e corria detràs un senglar. Esdevenc-se que aquell rei caec de son cavall e trenca's la cama. Aquell rei cridà molt altament ajuda, e fóra mort en aquell boscatge, si no fos un ermità que oí sos crits, lo qual li ajudà e l'aportà a sa cel·la on estava, e pensà de ell tro que fo guarit.

Dementre que lo ermità pensava del rei, ell cogità en la granea del rei, la qual havia en moltres maneres, ço és saber, que era gran de persona, e era molt bell hom; gran poder havia de gents e de tresor. Estant aquest ermità en aital consideració, desijà que, en totes aquelles coses grans, hagués lo rei saviesa, sens la qual havia lo rei, en totes aquelles, gran follia, la qual era gran, segons que-n fallia granea de saviesa.

El burgès irreverent

Estava un pobre hom savi a la porta de una esgleia, e passà un burguès molt ric, cavalcant en son palafré. Aquell burguès era hom molt mundà, e anc no fèu reverència a l'esgleia. Molt cogità lo savi hom en la follia del burguès, e dix enfre si mateix: “¿Què val aquest burguès, son jovent, ni sa sanitat, e sa riquesa, pus que no ha saviesa, e de tot quant ha usa ab follia, e no coneix Déu, ni si mateix, ne los béns que Déu li ha comanats, los quals sotsmet a follia? Menyspreà lo savi hom lo burguès, e menyspreà la riquesa que'l burguès havia, e son honrament; e dix que més amava esser pobre e haver saviesa, que esser ric e esser en follia.

La trobada de Saviesa i Follia

1r paràgraf

En un bell prat, sots un bell arbre, prés d'una bella fontana, s'encontraren Saviesa e Follia. Sots aquell arbre estaven Caritat e Devoció, qui ploraven fortment com tan poc eren preades en est món. Saviesa e Follia lurs demanaren per què ploraven, e elles responeren que per ço car havien perduda granea en lo món, ploraven. Saviesa anà a la granea que los hòmens en est món han per honraments e riqueses, e sí-s féu Follia. Saviesa hi anà per ço que retés a Caritat e a Devoció la granea en què esser solien; e Follia hi anà per ço que ells conservassen pauquesa en Caritat e en Devoció, pus longament la hi havien conservada.

2n paràgraf

Per vós, Follia, és perduda granea de bonea, de caritat, de devoció, de oració, de almoina, de contricció, e per vós és perduda granea de glòria celestial, e és donada granea de pena infernal. On major, vós, Follia, sots en granea, major és vostra malea. A! ¿quant serà aquell dia que vós siats en poquesa de malea, e que jo sia en granea de bonea?” Alegrava's Follia, e plorava Saviesa.

L'home avar i El suïcida

Provar volc Follia que major era que Saviesa, e dix que un hom era avar per ço que faés gran testament a sa fi; e morí en la ira de Déu, per ço que les gents lo loassen que era estat molt ric hom. Perdé lo hom avar Déu, per ço que hagués laor après sa mort. Après dix que un hom se aucís per gelosia, e altre se damnà per ço car no volc confessar un pecat que havia feït, e altre hom fé homei per una vilana paraula, que un hom li havia dita, e un altre hom amà més loar de si mateix que de Déu. Dient Follia estes paraules, e moltes de altres,

---

⁸⁷ Llull, Ramon. *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, “Els Treballs i els Dies, 31-2”, 2 vols (Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1989).

provava que en est món era major que Saviesa, la qual Saviesa entenia que Follia deia veritat, en la qual e per la qual Saviesa havia granea de tristícia.

Els dos folls de la cort

En una cort de un rei havia dos hòmens folls: la un se feia foll per ço que guanyàs diners per manera de dir paraules folles, per les quals lo rei e los cavallers se riessen, e que li donassen diners e vestedures; l'altre hom se feia foll per ço que de Déu pogués dir paraules de lausor e de amor, e que lo rei e ls barons de la cort lo escoltassen, e Déu coneguessen e amassen. Lo foll qui per ajustar diners se feia foll, havia molts escoltadors, e havia molts hòmens en aquella cort qui li donaven grans dons; e lo bon hom qui-s feia foll per honrar Déu nostre senyor, e qui res no-ls queria del lur, no era qui l'escoltàs, ne qui sos dits res presàs. E adoncs aquell hom sant dix, en presència del rei e de sos barons: "A, follia! ¿per què sots en lo rei, e en los seus servidors, en major granea que saviesa?"

Explicació de l'ermità

Fill – dix lo ermità -, lo gra del forment, qui mor sots la terra, se confon e-s destroveix, per ço que, per sa confusió, la terra e los altres elements qui són confuses, se mesclen ab ell, e que ell ne pusca muntiplicar en formar la espiga; car si el gra no-s feia confús e en semblança de la confusió dels altres elements, ja negun element lo gra no poria a si convertir.

Resposta de Fèlix

Entès Fèlix la semblança, e dix que hom se fa foll per ço que plàcia als folls , e que per lo plaser ne pusca dons reebre.

Bondat i Grandesa i El testament dels dos fills

- Sènyer – dix Fèlix-, ¿en qual obra pot hom haver major granea?
- Fill, en membrar, entendre e amar.
- E per què?
- Per açò car hom hi és pus semblant a Déu que en neguna altra cosa.-
Meravella's Fèlix, e dix que en membrar, entendre e amar Déu, han los hòmens major poquesa que en membrar, entendre e amar les altres coses que no són Déu.
- Era un rei qui havia granea en regnats e en gents, tresors, e en molts honraments e delicaments e benanances mundanes; mas havia poquea en bonea, justícia, saviesa, per ço cor havia poquea en membrar, entendre e amar Déu.
- Sényer – dix Fèlix -, ¿per què ha en aquest món major granea de follia que de saviesa, e de avarícia que de larguesa, e de ergull que de humilitat, e de luxúria que de castedat, e així de les altres coses?
- Fill – dix lo ermità – una vegada s'esdevenç que granea de bonea e granea de malea se combateren, e fo vençuda granea de bonea, e anà habitar en la poquea dels hòmens, que són pocs en nombre de bonea; e granea de malea anà habitar en granea de nombre de hòmens; e per açò són més hòmens en granea de malea que de bonea.
- Era un home qui havia dos fills. Aquell hom havia gran riquesa, e fo malalt a la mort, e féu son testament, e a sos fills demanà granea en què era mellor, o en saviesa o en riquesa. La un de sos fills dix que en saviesa, e l'altre dix que en riquesa; e lo pare leixà la riquesa a aquell qui dix que en saviesa, per ço car granea de riquesa no-s cové sens granea de saviesa.

El mestre i l'escolà

A un maestre demanà un seu escolà si Déus pogra crear mil mons, con no-n creà sinó un, ne si-s pogra estar que el món no hagués creat. Lo maestre respòs e dix que lo poder de Déu absolutament pot fer totes coses, pus que és infinit; mas car la saviesa que sabia que Déus no crearia mas un setgle, e sabia que aquell volia la volentat crear, per açò lo poder, que és una cosa mateixa ab la saviesa, no podia crear mil setgles, ne es podia estar que no en creàs un. E aquest no poder s'ha a esguardament de la saviesa e de la volentat, e no a

esguardament de si mateix; e per acò cové-se que hom crea e aferm que Déus pot en quant absolut poder, e que no pot en quant poder ordonat a la saviesa e a la volentat; e de ço no es segueix contradicció, car si ho feia, seguir-s'hia defalliment o en lo poder o en la saviesa e la volentat, lo qual defalliment és impossible.

7.2 Transcripció de comentaris i dels exemples del *Romanç d'Evast e Blaquerna*.⁸⁸

Referència a la saviesa de Natana al final del capítol XXX

E totes les dones loaren e beneyren Deu, qui tant de saviesa havia donada a l'abadesa, ni con lur havia donat tant bo pastor qui per sciencia e per santa vida tan fortment les adoctrinava en amar e conexer lur espós Jesucrist e ses obres.

La dona que no coneixia el seu peccat

Una dona era en peccat e no avia çerta conexença si era lo peccat mortal o venial, ni no volia encerchar ni demanar si aquel peccat era mortal o venial. Açó fahia per ço amava esser en lo peccat e havia temor que lexás lo peccat si sabés que fos mortal. Un jorn s'esdevench que, dementre l'abadesa tenia capítol, la dona ach consciència del defalliment que havia fet contra saviea, segons que demunt es dit. L'abadesa respós dient estes paraules ...

La dona que va fer advocat el seu fill

Una dona havia en lo capítol dementre que l'abadesa dehia ses paraules; aquella dona havia un fill lo qual era gran avocat en aquella ciutat. Aquell seu fill volia esser en orde e volia aprendre la divinal Scriptura ans que fos ans que fos avocat, mas sa mare li feu aprendre leys e dret per ço que fos en lo mon e que hagués muller. La dona remembrá que havia vist husar malament son fill de son saber; e per açó hac consciència de los falliments que hac fets contra saviea e dix aquestes paraules:

- Colpable son contra la saviea e contra la Santa Scriptura, per la qual hom ha conexença de Deu.

La dona demaná perdó e venies per la colpa que havia segons que demunt havem dit. ...

La dona que no coneixia la fe

Dementre l'abadesa parlava dels dons que'l Sant Sperit dona, una dona remembrá en si mateixa innorancia, la qual havia en ço que no sabia los .xiii. articles ni ls .vii. dons que'l Sant Sperit dona, ni sabia les .viii. benauyrançes que Jesucrist promen en l'Avangeli, ni no sabia les .vii. virtuts per les quals hom va a paraís, ni los .vii. peccats mortals per los quals hom va als fochs infernals, ni los .x. manaments que Deus doná en la ley no sabia. Totes aquestes coses innorava la dona en sa anima, les quals coses son molt profitables a saber; d'aquesta innorancia demaná perdó la dona e pregá que li fossen mostrades totes les coses demunt dites.

---

⁸⁸Llull, Ramon. *Romanç d'Evast e Blaquerna*. Albert Soler i Joan Santanach. Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 2009).

7.3 Exemples dedicats a la Saviesa al Llibre de virtuts e de pecats⁸⁹

a. Primera distinció:

- sermó 8: *De saviea*

b. Tercera distinció:

- sermó 7: *De justícia i de saviea*
- sermó 13: *De prudencia i de saviea*
- sermó 18: *De fortitudo i de saviea*
- sermó 22: *De temprança i de saviea*
- sermó 25: *De fe e de saviea*
- sermó 27: *De esperança i de saviea*
- sermó 28: *De caritat i de saviea*

c. Cinquena distinció (vuitena part):

- sermó 57: *De saviea e de avaricia*
- sermó 58: *De saviea e de glotonia*
- sermó 59: *De saviea e de luxuria*
- sermó 60: *De saviea e de ergull*
- sermó 61: *De saviea e de accidia*
- sermó 62: *De saviea e de enveja*
- sermó 63: *De saviea e de ira*
- sermó 64: *De saviea e de mentida*

---

⁸⁹ Llull, Ramon. *Llibre de virtuts e de pecats*, ed. Fernando Domínguez. Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 1990).

7.4 Transcripció del Sermó 8 del *Llibre de virtuts e de pecats: De saviea*⁹⁰

Car Deus es saviea ages saviea.

Saviea es habit ab lo qual hom se fa savi.

Saviea ha .ii. species: per la una hom se fa savi dels bens terrenals, e per altra hom se fa savi dels bens espirituals, intellectuals no sensibles ne ymaginables.

Per aquestes .ii. species saviea es lum virtuós qui defen hom savi de fer follia que es lo contrari de saviea, lo qual es habit tenebrós per lo qual hom va en les tenebres d'infern; e per lo contrari saviea es lum resplendent ab lo qual hom va a la claredat de paradís.

Hom savi con veu les coses vesibles consira la fi d'aquelles ans que les am et, segons la bontat d'aquelles, s'a a la fi per la qual son visibles. E ço ab lum de bontat elig e ama aquelles.

Home savi con hou parlar paraules consira si aquelles paraules son bones o males, veres o falses. E si son bones i veres, illumina son enteniment a fer bones obres, e si son males e falses, esquiva aquelles e fug per aquelles a les carreres de malea (e) fortuna.

Home savi per odorar plaent odor consira la bontat del creador que ha creada aquella odor, e esquiva pudent e horrible odor qui al cors donen corrupiment, e consira les males odors de infern pudent.

Home savi, con seu a la taula, menja per ço que viva e remembre nostre Senyor qui tants menjars li dona en la taula. E l'ome foyl, con seu a la taula, desira viure longuament per ço que aja delicament en sentir plaents viandes e delicades, e de Deu, qui aquelles viandes li dona, no ha remembrament.

Home savi con jau en son lit ab sa muler remembre la fi de matrimoni e ama aquella fi per ço car es bona, e d'aquella remembrat e amar de castetat vest son entendre, ambar e membrar. E si es home foyl, fa lo contrari.

Home savi ans que parla consira qual es la fi de les parules que vol dir, e si la fi es bona, parla per ço que aconseguisca aquella fi, la qual fi illumina les sues paraules per ço car enans les hac en si pensades, enteses, amades e membrades. E l'ome foyl fa lo contrari e parla ab fortuna.

Home savi, con ymagina alscunes coses, consira qual sentiment li ve per aquell ymaginar e qual es la fi, si es bona o mala, posible o imposible, e qual es la materia d'aquella fi. E si conex que per aquella fi guany virtuts, fortifica son ymaginar; e si per aquell ymaginar se seguien pecats e vicis en son entendre, ambar e membrar, oblida la fi d'aquell ymaginar e membre contraria fi, a la qual mou ymaginar per entendre e per amar per ço que virtut o virtuts pusca guanyar. E home foyl fa d'açò tot lo contrari.

Home savi ha major plaer con fa sciencia de les coses espirituals no sensibles ne ymaginables, les qual(s) son substancies separables, ço es a saber, Deus, angel, anima racional e espiritual bondat, granea e les altres, que en fer sciencia de les coses sensibles e ymaginables. E home foyl fa d'açò tot lo contrari.

Home savis, con fa demostració, plus fortment la enten fer si la fa per les dignitats de Deu que si les fa per les cosas sensebles e ymaginables, con sia ço que les dignitats de Deu sien causes secundaries, passionades sots les causes primitives. E home foyl fa d'açò tot lo contrari.

Home savi consira que neguna impossibilitat no pusca enpatxar major possibilitat de bontat, con sia ço que major possibilitat de bontat estia per força de la divina bontat, e per ço home savi consira que possible cosa fo que·ll Fill de Deu presés carn humana, con sia ço que aytal encarnatió sia la major possibilitat que esser puscha. Açò matex consira home savi de la bona possibilitat de creació e resurrecció d'omens, e de perpetual glorificatió de benayrats, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. E hom foyl fa de tot açò lo contrari.

Home savi consira que la divina bontat es .i^a. cosa matexa ab la divina granea, eternitat, poder, enteniment, volentat, virtut, veritat, gloria e perfecció, e per ço consira que tot be es a Deu posible car, se Deus lo vol amar, auell be pot possificar, bonificar, e si aquell be podia esser empatxat, sobre la divina volentat e·l divinal poder seria alcuna causa a ensús que seia causa de la divina volentat, poder e les altres, la qual cosa es impossible; es doncs home savi per aytals causes a considerar. E l'ome es foyl, si contra aytals coses consira.

Home savi, con va a la sgleya pregar Deus, consira si es digne a fer oració a Deu que li perdó sos pecats, e si no se·n sent digne,recorre a contricció e confessió e promet fer satisfacció. E home foyl fa d'açò lo contrari.

Home savi con pregua Deu ordena e vest son entendre, amar e membrar de virtuts per ço que sien dignes instruments a Deu pregar. E hom foyl fa d'açò tot lo contrari.

Home savi, can vol entendre de Deu alscunes coses bones e no les pot entendre, creu aquelles. Home foyl fa lo contrari.

---

⁹⁰ Llull, Ramon. *Llibre de virtuts e de pecats*, ed. Fernando Domínguez. Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 1990).

Dit avem de saviea, que es axí equal habit al enteniment per Deu donat con es caritat habit per Deu donat a la volentat. Aytal habit de saviea no deu esser oblidat per home savi, e deu esser nomenat en lo nombre de les .iii. virtuts tehologicals, de les quals avem ja parlat.

Dit avem de la primera distincció, que es de virtuts. E enaxí com avem donats eximplis per eles a conexer e d'eles preycar, pot sermonador atrobar molts d'altres eximplis a son plaer a preycar de virtuts, culent aquells eximplis del subject d'aquesta sciencia.

7.5. Graella comparativa dels exemples

Llibre	Exemple	Tema	Tipus d'exemple	Estructura	Personatges	Ensenyança
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>El rei que caçava un senglar</i> (capítol 67 del llibre vuitè)	La saviesa de Déu	Narratiu i versemblant	L'ermità, tot adreçant-se a Fèlix, li conta la història d'un rei i de l'ermità que l'ajuda.	Tots els personatges són masculins.	La <i>saviesa</i> ha d'acompanyar els poderosos, com ara el rei, perquè si la <i>saviesa</i> no els acompanya pot transformar-se en <i>follia</i> .
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>El burgès irreverent</i> (capítol 67 del llibre vuitè)	La saviesa de Déu	Narratiu i versemblant.	L'ermità li conta a Fèlix la història d'un savi que observa el comportament irreverent d'un burgès.	Tots els personatges són masculins.	Més val ser pobre i savi que ric i foll. Menyspreu del comportament irreverent.
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>L'home avar</i> capítol 67 del llibre vuitè)	La major saviesa del món	Narratiu. D'una banda, s'introdueix una situació fantàstica amb les quatre figures al·legòriques. D'altra banda, l'exemple és versemblant.	El narrador fa servir la figura al·legòrica <i>Follia</i> per contar la història de l'home avar.	Quatre figures al·legòriques femenines: <i>Caritat</i> , <i>Devoció</i> , <i>Saviesa</i> i <i>Follia</i> . La figura masculina de l'home avar.	Mai no s'han d'anteposar els diners ni la llaor de les persones al fet d'estimar Déu. Aquest exemple ens remet a la primera intenció lul·liana.
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>El suïcida</i> (capítol 67 del llibre vuitè)	La major saviesa del món	Narratiu. D'una banda, s'introdueix una situació fantàstica amb les quatre figures al·legòriques. D'altra banda, l'exemple és versemblant	El narrador fa servir la figura al·legòrica <i>Follia</i> per contar la història del suïcida.	Les figures al·legòriques <i>Saviesa</i> i <i>Follia</i> i el suïcida. Aquest exemple i l'anterior apareixen plegats. Llevat de les figures al·legòriques, els personatges són masculins.	L'amor a Déu ha d'ésser sempre més important que l'amor d'una persona o envers una persona. Per tant, mai no hem de suïcidar-nos per ningú. Aquest exemple també ens remet a la primera intenció

						lul·liana.
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>Els dos folls de la cort</i> (capítol 67 del llibre vuitè)	La major saviesa del món	Narratiu, versemblant.	L'ermità li conta a Fèlix la història dels dos folls de la cort.	Els dos folls de la cort i els cortesans. També s'esmenta Déu. Els personatges són masculins.	Els éssers humans donen diners a aquell que els fa riure. Per contra, no escolten aquell que els fa pensar en Déu. Aquest exemple també remet a la primera intenció lul·liana.
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>Bondat i Grandesa</i> (capítol 98 del llibre vuitè)	Més follia que saviesa al món	Narratiu i versemblant.	Inserit en un diàleg entre Fèlix i l'ermità.	Fèlix i l'ermità i el rei de l'exemple. Els personatges són masculins.	Un rei poderós no era ni savi ni just. Per tant, el seu comportament s'apropava al d'un foll. Aquest exemple ens remet a la primera intenció lul·liana.
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>El testament dels dos fills</i> (capítol 98 del llibre vuitè)	Més follia que saviesa al món	Narratiu i versemblant.	Inserit en un diàleg entre Fèlix i l'ermità.	Com que aquest exemple pertany al mateix diàleg anterior, tan sols afegim que l'exemple parla d'un home i dels seus dos fills. Els personatges són masculins.	A l'hora de morir, un home tria el fill que considera que la <i>saviesa</i> és més important que les riqueses, i li deixa totes les seves riqueses.
<i>Llibre de meravelles</i> (novel·la, 1288/9-1290)	<i>El mestre i l'escolà</i> (capítol 100 del llibre vuitè)	Saviesa i justícia de Déu	Narratiu i versemblant.	L'ermità narra l'exemple.	Un mestre i un escolà. També s'esmenta la figura de Déu. Els personatges són masculins.	Tot i que Déu pot fer i crear el que vulgui, no ho fa perquè equilibra el seu poder amb la seva voluntat i la seva <i>saviesa</i> . L'ésser humà hauria de fer el mateix.
<i>Romanç</i>	<i>La dona que</i>	Dubte d'estar	Realista.	Introducció	Una dona i	Dubtar ja ens

<i>d'Evast e Blaquerna</i> (novel·la, 1274/6-1283)	<i>no coneixia el seu pecat</i> (capítol 34)	actuant correctament a causa de la ignorància		del problema de la dona, trobada amb l'abadessa i solució que proposa l'abadessa.	l'abadessa. Els personatges són femenins.	fa pensar que el nostre comportament potser no és el correcte. Prendre consciència del que s'està fent ajuda a variar el nostre comportament.
<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> (novel·la, 1274/6-1283)	<i>La dona que va fer advocat el seu fill</i> (capítol 34)	Manipulació dels desitjos i de la vida d'una altra persona	Realista.	Introducció del problema de la dona, trobada amb l'abadessa i solució que proposa l'abadessa.	Una dona i l'abadessa. S'esmenta el fill i la figura de Déu. Llevat de les figures religioses, els personatges són femenins.	No s'ha de manipular mai la vida i la voluntat dels altres i molt menys quan els altres trien el camí de Déu.
<i>Romanç d'Evast e Blaquerna</i> (novel·la, 1274/6-1283)	<i>La dona que no coneixia la fe.</i> (capítol 34)	Ignorància de textos i conceptes religiosos	Realista.	Introducció del problema de la dona, trobada amb l'abadessa i solució que proposa l'abadessa.	Una dona i l'abadessa. S'esmenten les figures de Déu i de Jesús. Llevat de les figures religioses, els personatges són femenins.	S'han de conèixer totes les ensenyances religioses.
<i>Llibre de virtuts e de pecats</i> (Llibre de sermons, 1300?-1313)	Exemples diversos del comportament que ha de seguir un home savi en situacions diferents (Sermó 8 de la "primera distinció")	Comportament que ha de tenir un savi i comparació amb el que fa un foll.	Sermó realista que pretén conduir les persones cap a un camí de saviesa i de salvació.	Sèrie de recomanacions realistes per tal d'esdevenir un savi i no pas un foll.	No podem parlar de personatges realment. Al llarg del sermó s'esmenta constantment el que ha de fer un home savi. Un home foll farà tot el contrari. Els personatges són masculins.	No podem parlar d'una ensenyança aïllada, sinó d'una sèrie d'ensenyances per tal d'esdevenir un savi.